ΣΑΒΒΑΤΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ.

ΤΕΥΧΟΣ Α'. Ἀριθ. 31. Σάββατον 29/10 Αὐγούστου 1878. Τιμὴ 3 χαρτόγροσα.

Κωνσταντινούπολις, 28/9 Αὐγούστου.

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ
ΕΝ ΤΩι ΒΕΡΟΛΙΝΕΙΩι ΣΥΝΕΔΡΙΩι.

(Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε ἀριθμὸν 33).

Ὁ λόρδος Σαλισβουρῆ, ἀναφερόμενος εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ προέδρου καταδειχθὲν σημεῖον συζητήσεως, προτείνει ν'ἀντικαταστήσωσιν ἐν τῷ ὑπὸ τῶν γάλλων πληρεξουσίων ὑποβληθέντι κειμένῳ αἱ λέξεις ἑλληνικαὶ ἐπαρχίαι, τὰς λέξεις ἐπαρχίαι ὅμοροι τῷ βασιλείῳ τῆς Ἑλλάδος. Ἐὰν ἡ τροποποίησις αὕτη, ἥτις φαίνεται αὐτῷ δίδουσα πλείονα σαφήνειαν εἰς τὸ κείμενον, ἐγίνετο παραδεκτὴ, θὰ συνετάσσετο προθύμως τῷ γαλλικῷ σχεδίῳ, οὕτω τροποποιουμένῳ, ἐν ᾗ περιπτώσει θὰ ἐγίνετο δεκτὸν ὑπὸ τῆς πλειονοψηφίας τῶν δυνάμεων.

Ὁ κ. Δεπρὲζ φοβεῖται μὴ ἡ προτεινομένη ὑπὸ τοῦ κ. πληρεξουσίου τῆς Μεγάλης Βρετανίας τροποποίησις ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα νὰ καταστήσῃ ἧττον εὐκρινὲς τὸ κείμενον τοῦ ὑπὸ τῶν γάλλων πληρεξουσίων ὑποβληθέντος σχεδίου.

Ὁ πρόεδρος παρατηρεῖ ὅτι τὸ συνέδριον εὑρίσκεται ἀπέναντι τυπικοῦ καὶ συντακτικοῦ ζητήματος, καθ'ὃ εἶναι παραδεδεγμένη ἡ ἀπόφασις τῆς πλειονοψηφίας, ἐκτὸς μόνον διαμαρτυρήσεως τῆς μειονοψηφίας ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ. Ἡ Α. Γ. Ὑψηλότης φρονεῖ ὅτι καλὸν θὰ ἦτο νὰ προβῇ τὸ συνέδριον ἀντιστρόφως τῶν κοινοβουλευτικῶν ἐθίμων, καὶ ἡ ψηφοφορία, ἂν τὸ συνέδριον συναινῇ, ν'ἀρχίσῃ ἐπὶ τῆς γαλλικῆς προτάσεως, ψηφοφορουμένης ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ τῆς τροποποιήσεως τοῦ λόρδου Σαλισβουρῆ. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πρώτης ψηφοφορίας θεωρηθήσεται ὡς ἐξαρτώμενον, ἤτοι τροποποιήσιμον συμφώνως πρὸς τὴν ἀγγλικὴν πρότασιν, καθ'ἣν περίπτωσιν αὕτη θὰ ἐγίνετο ἀποδεκτή· ἐὰν τοὐναντίον ἀποῤῥιφθῇ, ἡ ἐπὶ τῆς γαλλικῆς προτάσεως ψηφοφορία ἔσται ὁριστική.

Ὁ κόμη Ἀνδράσσυ δὲν θέλει νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ ζητήματος, θεωρεῖ δὲ ὅτι ἔχει ν' ἀποφανθῇ μόνον περὶ τῆς ἀποδοχῆς ἐν γένει· ὡς ἐκ τούτου ψηφίζει τὴν γαλλικὴν πρότασιν, ἐπιφυλασσόμενος ν' ἀποφανθῇ ἐπὶ τῆς τροποποιήσεως τοῦ λόρδου Σαλισβουρῆ.

Οἱ πληρεξούσιοι Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ψηφίζουσι τὸ ὑποβληθὲν κείμενον.

Ὁ Κόμης Κόρτη συναινεῖ ἐπίσης εἰς αὐτὸ καὶ τοσούτῳ προθυμότερον, ὅσῳ νομίζει ὅτι τὸ δεύτερον μέρος τοῦ ἐγγράφου περιέχει κατ'ἀρχὴν τὴν ἐν τῇ ἀγγλικῇ τροποποιήσει ἐκφρασθεῖσαν ἰδέαν.

Οἱ βῶσσοι πληρεξούσιοι ψηφίζουσιν ἐπίσης τὸ γαλλικὸν κείμενον.

Ὁ Καραθεοδωρῆ πασσᾶς λυπεῖται ὅτι ἀπαντῶσιν ἐν τῷ προτεινομένῳ κειμένῳ αἱ λέξεις ἡ τύχη τῶν ἐπαρχιῶν κτλ. Ὡς ἐκ τῶν λέξεων τούτων δὲν δύναται ἢ νὰ ἐπιφυλαχθῇ τὴν γνώμην τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ.

Τοῦ προέδρου ἐπιμείναντος ὅπως ψηφοφορήσωσιν οἱ κύριοι ὀθωμανοὶ πληρεξούσιοι, ὁ Καραθεοδωρῆ πασσᾶς καὶ ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆ πασσᾶς δηλοῦσιν ὅτι δὲν θ'ἀνθίσταντο κατ'ἀρχὴν εἰς τὸ ν' ἀκουσθῇ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅτι οὗτος θὰ ἔχῃ συμβουλευτικὴν μόνον ψῆφον.

Ὁ πρίγκηψ Βίσμαρκ προκαλεῖ ἔπειτα δευτέραν ψηφοφορίαν ἐπὶ τῆς τροποποιήσεως τοῦ λόρδου Σαλισβουρῆ, ἤτοι ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἐὰν τὰς λέξεις ὅμοροι ἐπαρχίαι ἀντικαταστήσωσιν αἱ ἑλληνικαὶ ἐπαρχίαι.

Τοῦ κόμητος Ἀνδράσσυ ἐρωτήσαντος ποία κατὰ τοὺς κυρίους ἄγγλους πληρεξουσίους ὑφίσταται διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο φράσεων, ὁ μαρκήσιος Σαλισβουρῆ λέγει ὅτι ὑπάρχουσιν ἑλληνικαὶ ἐπαρχίαι μὴ ὅμοροι τῷ βασιλείῳ, περὶ ὧν ἡ Ἀγγλία ἐπιθυμεῖ ὅπως ἐπίσης μεριμνήσῃ τὸ συνέδριον. Ἐν τῷ γαλλικῷ σχεδίῳ ἐννοοῦνται μόνον ἡ Ἤπειρος καὶ ἡ Θεσσαλία· ἡ δὲ τροποποίησις τῆς Α. Ἐξ. ἐπιτρέπει τοὐναντίον νὰ περιληφθῶσι ἐν τῇ συζητήσει, καθ'ἣν παραστήσονται οἱ τῆς Ἑλλάδος ἀντιπρόσωποι, αἱ ἐπαρχίαι Μακεδονία, Θρᾴκη καὶ Κρήτη.

Ὁ κόμης Ἀνδράσσυ μετὰ τὴν ἐξήγησιν ταύτην καὶ συμμορφούμενος πρὸς τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, τοῦ ἐπιζητεῖν ἀποτελέσματα ὅσον οἷόν τε μόνιμα, ψηφίζει ὑπὲρ τῆς τροποποιήσεως τοῦ λόρδου Σαλισβουρῆ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ μὴ περιορισθῇ ἡ ἔκφρασις τῆς γνώμης τῶν ἑλλήνων ἀντιπροσώπων.

Οἱ πληρεξούσιοι τῆς Γαλλίας ἐμμένουσιν εἰς τὴν ψηφοφορίαν ἐπὶ τοῦ ἁπλοῦ καὶ καθαροῦ αὐτῶν κειμένου· οἱ τῆς Μεγάλης Βρετανίας ψηφίζουσιν ὑπὲρ τῆς τροποποιήσεως.

Ὁ κόμης Κόρτης συντάσσεται τῇ ἀγγλικῇ προτάσει, ἣν θεωρεῖ δίδουσαν πλείονα ἔκτασιν εἰς τὴν συζήτησιν.

Ὁ κόμης δὲ Δωναὶ προστίθησιν ὅτι ἄλλως τε τὸ συνέδριον θὰ ἦναι πάντοτε ἐλεύθερον νὰ ἐξετάσῃ ἐν τίνι μέτρῳ δύναται ν' ἀποδεχθῇ τὰς παρατηρήσεις τῶν ἑλλήνων ἀντιπροσώπων.

Τοῦ προέδρου ζητήσαντος τὴν ψῆφον τῶν κ. κ. πληρεξουσίων τῆς Ῥωσσίας, ὁ πρίγκηψ Γορτσακὼφ παρακαλεῖ τοὺς κ. κ. πληρεξουσίους τῆς Γαλλίας νὰ ἐκθέσωσι τοὺς λόγους, δι' οὓς ἐμμένουσιν εἰς τὸ κείμενον τῆς προτάσεως αὐτῶν.

Ὁ κ. Βάδδιγκτων φρονεῖ ὅτι δὲν ὑπάρχουσι μεγάλαι διαφοραὶ μεταξὺ τοῦ σχεδίου τοῦ κ. Δεπρὲζ καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ λόρδου Σαλισβουρῆ προταθείσης συντάξεως. Ὑπάρχει ὅμως διάκρισις· οἱ πληρεξούσιοι τῆς Γαλλίας ἐσκέψαντο ὅτι, προσκαλουμένης τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως νὰ διορίσῃ πληρεξούσιον, ὠφέλιμον θὰ ἦτο ταὐτοχρόνως νὰ περιορισθῇ τὸ στάδιον τῶν παρατηρήσεων αὐτοῦ. Ὁ κ. Βάδδιγκτων ἀποδέχεται μὲν ὅπως ὁ ἕλλην ἀντιπρόσωπος προσκαλῆται νὰ γνωμοδοτῇ περὶ τῶν γεγονότων τῶν συμβαινόντων περὶ τὰ μεθόρια τοῦ βασιλείου, ἀλλὰ πολὺ ὀλιγώτερον ἐννοεῖ πῶς εἶναι δυνατὸν ἡ ἁρμοδιότης τοῦ ἀνακτοβουλίου Ἀθηνῶν νὰ ἐκτείνηται εἰς χώρας οἰκουμένας ὑπὸ μικτοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ Αὐτοῦ Ἐξοχότης φοβεῖται μὴ μεγαλυνθῇ οὕτω παρὰ πολὺ ἡ σφαῖρα τῶν παρατηρήσεων τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως. Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ ἡ δευτέρα παράγραφος τοῦ σχεδίου ἐπιφυλάσσει ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου εἰς τὸ συνέδριον πλήρη ἐλευθερίαν ἐκτιμήσεως, ἡ ὑψηλὴ συνέλευσις εἶναι ὁ τελευταῖος κριτὴς περὶ τῶν συζητήσεων, ἐν αἷς θεωρήσει κατάλληλον τὴν ἀποδοχὴν τοῦ ἕλληνος ἀντιπροσώπου.

Κατόπιν τῶν θεωριῶν τούτων ὁ πρίγκηψ Γορτσακὼφ ψηφίζει ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τοῦ γαλλικοῦ κειμένου.

Ὁ Καραθεοδωρῆ πασσᾶς νομίζει ὅτι ἐννοεῖ ὅτι κατὰ τὸ φρόνημα τῆς ὑψηλῆς συνελεύσεως ἡ ἀποδοχὴ ἕλληνος ἀντιπροσώπου εἶναι πρὸ παντὸς ζήτημα καταλλήλου· ἀλλ' ὅμως ἡ Α. Ε. καὶ μετ' αὐτῆς ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆ πασσᾶς ἀποδεχόμενοι τὸ ν' ἀκουσθῇ ὁ ἀντιπρόσωπος οὗτος, προκειμένου περὶ τῆς βελτιώσεως τῆς καταστάσεως τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων, ζητοῦσι νέας ἐξηγήσεις περὶ τῆς σημασίας τῆς φράσεως τοῦ γαλλικοῦ σχεδίου, ἐν ᾗ λόγος γίνεται περὶ «ὁμόρων ἐπαρχιῶν».

Ὁ κ. Βάδδιγκτων ἀπαντᾷ ὅτι δὲν συζητεῖται σήμερον ἡ οὐσία τῆς δυσχερείας ταύτης, ἀλλ' ἁπλῶς τὸ προηγούμενον ζήτημα· ἐπιμένει δὲ εἰς τὸ νὰ προσθέσῃ ὅτι τὸ αἰτιολογικὸν τοῦ γαλλικοῦ σχεδίου σαφῶς τὴν σημασίαν αὐτοῦ καταδεικνύει. Κατὰ πρῶτον λόγον τὸ συνέδριον θεωρεῖ δίκαιον ὅπως ἡ Ἑλλὰς ἐκφράσῃ τὰς εὐχὰς αὐτῆς περὶ ζητημάτων ἐνδιαφερόντων τὰ ὅρια αὐτῆς; Δεύτερον· τὸ συνέδριον θεωρεῖ ὠφέλιμον νὰ προκληθῶσιν ἐπὶ διαφόρων ζητημάτων αἱ ἐξηγήσεις τοῦ ἀνακτοβουλίου Ἀθηνῶν;

Ὁ πρίγκηψ Βίσμαρκ παρατηρεῖ ὅτι ἡ πρακτικὴ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο γνωμῶν θὰ ἐκδηλωθῇ ἰδίᾳ ὅταν πρόκηται νὰ καθορισθῇ ἡ ὥρα καθ' ἣν ἀκουσθήσονται οἱ ἕλληνες ἀντιπρόσωποι. Τότε μόνον κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ γενήσεται ἡ ὁριστικὴ ψηφοφορία. Ἐπὶ τοῦ παρόντος πρόκειται περὶ τῆς ἐν γένει παραδοχῆς τῶν ἑλλήνων ἀντιπροσώπων, ἐν δὲ τῇ τάξει ταύτῃ τῶν ἰδεῶν ἐρωτᾷ ἐκ νέου ἐὰν οἱ κ.κ. ὀθωμανοὶ πληρεξούσιοι ψηφίζουσιν ὑπὲρ τῆς ἀγγλικῆς ἢ ὑπὲρ τῆς γαλλικῆς συντάξεως.

Οἱ ὀθωμανοὶ πληρεξούσιοι δηλοῦσιν ὅτι ἀπέχουσιν.

Ὁ πρίγκηψ Βίσμαρκ ὡς πληρεξούσιος τῆς Γερμανίας ψηφίζει ὑπὲρ τῆς γαλλικῆς συντάξεως.

Ἡ Α. Γ. Υ. παρατηρεῖ ἀκολούθως ὅτι ὑπάρχει ἰσοψηφία· ἑπομένως ἡ ἀγγλικὴ τροποποίησις δὲν ἔχει πλειονοψηφίαν καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πρώτης ψηφοφορίας, δι' ἧς ἐγένετο ἀποδεκτὴ ἡ γαλλικὴ σύνταξις, διατελεῖ ὑπάρχον. Ὁ πρόεδρος ἐρωτᾷ ἐὰν τὸ συνέδριον ἐννοεῖ ν' ἀποφασίσῃ σήμερον ἢ ἐν προσεχεῖ συνεδριάσει κατὰ ποίαν συνεδρίασιν γενήσεται ἀποδεκτὸς ὁ ἕλλην ἀντιπρόσωπος.

Ἐπὶ τῇ εἰσηγήσει τοῦ κόμητος Κόρτη ὁ πρόεδρος παρατηρεῖ ὅτι ἡ πρόσκλησις μέλλει νὰ γείνῃ μόνον τῇ αἰτήσει ἑνὸς τῶν μελῶν τοῦ συνεδρίου, διατυπουμένῃ ἐν τῇ προηγουμένῃ συνεδριάσει καὶ τυγχανούσῃ τῆς ψήφου τῆς ὑψηλῆς συνελεύσεως.

Ὁ κ. Βάδδιγκτων φρονεῖ ὅτι ὑπάρχει λόγος ν' ἀναμείνωσιν ὅπως λυθῇ πρῶτον τὸ ζήτημα τῆς Βουλγαρίας καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει νὰ μὴ ἀποφασίσωσι σήμερον.

Ὁ κόμης Ἀνδράσσυ δὲν θεωρεῖ πράγματι ὡς ἀπαραίτητον νὰ καθορισθῇ ἡ ἡμέρα αὕτη ἀπὸ τοῦδε.

Ὁ κ. Δεπρὲζ παρατηρεῖ ὅτι τὸ σχέδιον συνεπάγεται δύο ὑποθέσεις, τὴν περὶ τῶν ὁμόρων ἐπαρχιῶν συζήτησιν, ἐν ᾗ κατὰ τὴν γαλλικὴν πρότασιν ἡ παρουσία τοῦ ἕλληνος ἀντιπροσώπου κρίνεται ἀναγκαία ὑπὸ τοῦ συνεδρίου, καὶ τὰς ἄλλας συζητήσεις, καθ' ἃς ἡ ὑψηλὴ συνέλευσις ἐπιφυλάσσεται τὴν ἐλευθερίαν νὰ προκαλέσῃ, ἂν ὑπάρχῃ λόγος τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦτον.

Ὁ πρίγκηψ Βίσμαρκ ὑπομιμνήσκων ὅτι κατὰ τὸ φρόνημα αὐτοῦ ὁ ἕλλην ἀντιπρόσωπος μέλλει νὰ προσκαλῆται μόνον εἰς τὰς συνεδριάσεις, καθ' ἃς τὸ συνέδριον ἐπιθυμεῖ ν' ἀκούσῃ αὐτόν, παρατηρεῖ ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος οὐδὲν τῶν μελῶν τῆς συνελεύσεως ποιεῖται τοιαύτην πρότασιν. Ἡ Α. Γ. Υ. θεωρεῖ ἄρα προτιμότερον ἐν τῇ ἐνεστώσῃ καταστάσει τῶν ἐργασιῶν, καθ' ἣν ὑπάρχει ἐλπὶς προσεγγίσεως τῶν διαφόρων γνωμῶν ἐπὶ τοῦ βουλγαρικοῦ ζητήματος, νὰ μὴ εἰσαχθῇ νέον στοιχεῖον, ὅπερ δύναται νὰ ἐπαυξήσῃ τὰς δυσχερείας τῆς συνεννοήσεως.

Ἐν τῇ τρίτῃ συνεδριάσει τῆς 17/29 ἰουνίου εἰσάγονται ἐν τῷ συνεδρίῳ ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος κ. Δηλιγιάννης καὶ ὁ ἐν Βερολίνῳ πρεσβευτὴς κ. Α. Ῥ. Ῥαγκαβῆς.

Ὁ πρόεδρος πρίγκηψ Βίσμαρκ λέγει ὅτι τὸ συνέδριον ἐπιθυμεῖ ν' ἀκούσῃ τὰς εὐχὰς τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως καὶ ἑπομένως παρακαλεῖ τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Ἑλλάδος νὰ γνωστοποιήσωσιν εἰς τὴν ὑψηλὴν συνέλευσιν τὰς γνώμας καὶ τοὺς πόθους αὐτῆς.

Ὁ κ. Δηλιγιάννης εὐχαριστήσας τῇ συνελεύσει ἐπὶ τῇ ἀποδοχῇ τῶν Ἑλλήνων ἀντιπροσώπων ἐν αὐτῇ ἀναγινώσκει σύντομον ὑπόμνημα, ὅπερ ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 30 φύλλῳ τῆς Σαββατιαίας Ἐπιθεωρήσεως.

Μετὰ τὸν κ. Δηλιγιάννην ὁ ἕτερος τῶν ἀντιπροσώπων κ. Ῥαγκαβῆς προστίθησι συμπληρωματικά τινα εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ συναδέλφου αὐτοῦ λεχθέντα ὁμιλήσας ἰδίᾳ περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι γενομένων προόδων ἀπὸ τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῆς, περὶ τῶν δυσχερειῶν, ὅσαι ὡς ἐκ τοῦ περιωρισμένου τοῦ ἐδάφους, τῆς ἐλλείψεως φυσικῶν μεθορίων καὶ τῶν συνεχῶν διαταράξεων τῶν ὁμόρων τῶν ὑπὸ ὁμοφύλων κατοικουμένων ἐπαρχιῶν παρεκώλυσαν πάντοτε τὴν εὐημερίαν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου. Ἡ Α. Ἐξ. βεβαιοῖ ἐν τέλει ὅτι αἱ ὑπὸ τοῦ συναδέλφου αὐτοῦ αἰτηθεῖσαι αὐξήσεις εἰσὶν ἀναγκαῖαι, οὐχὶ μόνον διὰ τὴν ὕπαρξιν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν εἰρήνην τῆς Ἀνατολῆς[1].

[1]) Ὁ λόγος τοῦ κ. Ῥαγκαβῆ, οὗ τὴν ἀνωτέρω περίληψιν περιέχει τὸ Θ' πρωτόκολον τοῦ συνεδρίου, ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 2,837 φύλλῳ τοῦ Νεολόγου.

Ὁ πρόεδρος ἀπαντᾷ ὅτι τὸ συνέδριον ἀφοῦ μελετήσῃ τὰς ὑπὸ τῶν ἑλλήνων ἀντιπροσώπων καθυποβληθείσας θεωρίας θέλει ἀνακοινώσει αὐτοῖς τὸ ἀποτέλεσμα τῶν συζητήσεων τῆς ὑψηλῆς συνελεύσεως.

Ἐν τῇ δὲ συνεδριάσει τῆς 23/5 ἰουλίου ὁ πρῶτος πληρεξούσιος τῆς Γαλλίας ἐπιθυμεῖ πρὶν ἢ ἄρξηται ἡ συζήτησις τῆς ἡμερησίας διατάξεως νὰ ποιήσῃ ἀνακοίνωσίν τινα ἐν τῷ συνεδρίῳ.

Ὁ κύριος Βάδδιγκτων, ἐπιθυμεῖ νὰ δώσῃ τοῖς θθωμανοῖς αὐτοῦ συναδέλφοις τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι κατὰ τὰς ἐνεστώσας περιστάσεις θεωρεῖ ἐπιβαλλόμενον αὐτῷ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως μηδεμίαν ν' ἀπαγγείλῃ λέξιν δυναμένην νὰ προσβάλῃ τὰς νομίμους αὐτῶν φιλοτιμίας. Θ' ἀποφύγῃ διὰ τοῦτο πᾶσαν ἀνδρομικὴν θεωρίαν περὶ τῶν αἰτίων τῶν δεινῶν, ὧν ἐπιζητεῖται ἡ θεραπεία. Ὁ μόνος αὐτοῦ πόθος, ὡς καὶ πάντων τῶν πληρεξουσίων, εἶναι νὰ τεθῇ τέρμα εἰς τὴν τεταραγμένην κατάστασιν τῆς Ἀνατολῆς, νὰ προληφθῶσιν αἱ μεταγενέστεραι δυσχέρειαι διὰ καταρτισμοῦ διαρκοῦς πραγμάτων καταστάσεως καὶ νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν τὰ διάφορα συμφέροντα, ὅσα συνυφίστανται ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου. Μεταξὺ τῶν συμφερόντων τούτων τὰ τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ὑπερτάτην παρουσιάζουσι σπουδαιότητα. Ὁ κύριος πρῶτος πληρεξούσιος τῆς Γαλλίας πέπεισται ὅτι, ἐφ' ὅσον ἡ Ὑψ. Πύλη δὲν ἤθελεν ἱκανοποιήσει αὐτὰ ἀποχρώντως, θὰ διατελῇ ἐκτεθειμένη ἐν τοῖς μεθορίοις αὐτῆς εἰς ταραχὰς ἀδιαλείπτως ἀναγεννωμένας. Ἡ Α. Ἐξ. φρονεῖ ὅτι τοιαῦταί τινες παραχωρήσεις ὠφέλιμοι θὰ ἦσαν εἰς τὴν θθωμανικὴν κυβέρνησιν καὶ πληροφορεῖται ὅτι ἡ Πύλη δὲν ἀποκρούει τὴν ἰδέαν συνάψεως διαπραγματεύσεων μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῇ βάσει ἐπανορθώσεως μεθορίων. Ἡ διακανόνισις τῶν διηνεκῶν τούτων δυσχερειῶν εἶναι ὄντως διὰ τὴν Τουρκίαν ὅρος ἀσφαλείας καὶ εὐημερίας, διότι, ἐφ' ὅσον θὰ διαρκῶσιν αἱ ταραχαὶ αὗται, παραλελυμένη ἔσται ἡ τῶν πόρων αὐτῆς ἀνάπτυξις. Ὅσον διὰ τὴν Ἑλλάδα, σκοπὸς τοῦ συνεδρίου δὲν εἶναι βεβαίως νὰ ἱκανοποιήσῃ τοὺς ὑπερβάλλοντας πόθους ὀργάνων τινῶν τῆς δημοσίας τῶν Ἑλλήνων γνώμης, ἀλλ' ὁ κ. Βάδδιγκτων φρονεῖ ὅτι δίκαιον καὶ πολιτικὸν θὰ ἐξετελεῖτο ἔργον, ἐὰν ἡνοῦντο μετ' αὐτῆς λαοί, οἵτινες διὰ μὲν ταύτην ἔσονται ἰσχύς, διὰ δὲ τὴν Τουρκίαν εἰσὶν ἁπλῶς αἴτιον ἀδυναμίας. Ἐν τῇ τάξει ταύτῃ τῶν ἰδεῶν ἡ Α. Ἐξ. ὑπομιμνήσκει τὴν γνώμην ἡγεμόνος, εἰς ὃν προσηνέχθη τῷ 1830 τὸ τῆς Ἑλλάδος στέμμα καὶ ὅστις προσκληθεὶς ἔπειτα νὰ βασιλεύσῃ ἄλλης χώρας ἐκτήσατο διὰ τῆς συνέσεως αὐτοῦ μεγάλην ἐν Εὐρώπῃ αὐθεντείαν· ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἐθεώρει

ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ζήσῃ ἐντὸς τῶν δεδομένων αὐτῇ ὁρίων, καὶ ἰδίᾳ ἄνευ τῶν κόλπων τῆς Ἄρτης καὶ τοῦ Βώλου καὶ τῶν παρακειμένων χωρῶν, ἡ δὲ πεῖρα ἀπέδειξε τὸ ὀρθὸν τῆς ἐκτιμήσεως ταύτης. Ἡ Ἑλλὰς δὲν δύναται νὰ εὐημερήσῃ ἐντὸς τῶν σημερινῶν αὐτῆς ὁρίων· ἡ κυβέρνησις αὕτη δὲν δύναται νὰ παρακωλύσῃ τὰς δυσχερείας καὶ τὰς ῥήξεις, αἵτινες ἐπισυμβαίνουσι περιοδικῶς ἐν τοῖς μεθορίοις αὐτῆς, καὶ ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς χώρας δὲν ἐπιτρέπει αὐτῇ νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰ βάρη, ὅσα ἀπόκεινται εἰς πάντα τὰ πεπολιτισμένα κράτη. Νομίζει ἄρα ὁ πρῶτος πληρεξούσιος τῆς Γαλλίας ὅτι ἐξυπηρετεῖ ἐξίσου τὰ συμφέροντα καὶ τῶν δύο χωρῶν, προτείνων εἰς τὸ συνέδριον νὰ ὑποδείξῃ γενικῷ τῷ τρόπῳ καὶ ἄνευ προσβολῆς τῆς κυριαρχίας τῆς Πύλης τὰ ὅρια, ἅπερ ἐπιθυμεῖ νὰ καθορισθῶσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ αὐθεντεία τῆς ὑψηλῆς εὐρωπαϊκῆς συνελεύσεως θὰ παράσχῃ τῇ τε ὀθωμανικῇ καὶ τῇ ἑλληνικῇ κυβερνήσει τὴν ἀναγκαίαν ἠθικὴν δύναμιν, τῇ μὲν ὅπως συναισέσῃ εἰς ἐπικαίρους παραχωρήσεις, τῇ δὲ ὅπως ἀντιστῇ εἰς ὑπερβολικὰς ἀξιώσεις. Ἀλλὰ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου, ἡ Α. Ε. φρονεῖ ὅτι δέον ἀφ' ἑνὸς μὲν μὴ αἰτῆσαι παρὰ τῆς Πύλης ἀδυνάτους θυσίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπικαλέσασθαι τὴν μετριοπάθειαν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ πρῶτος γάλλος πληρεξούσιος ἐθεώρησεν ἑπομένως ὠφέλιμον διαγράψαι ὡς βάσιν τῶν διαπραγματεύσεων γενικὴν γραμμὴν, δεικνύουσαν τῇ μὲν Τουρκίᾳ τὸ μέτρον τῶν προθέσεων τῆς Εὐρώπης, τῇ δὲ Ἑλλάδι τὰ ὅρια, ἅπερ δὲν ὀφείλει νὰ ὑπερβῇ. Τοῦτο τὸ σκοπούμενον τῆς ἑπομένης ἀποφάσεως, ἣν ἐκ συμφώνου μετὰ τοῦ πρώτου πληρεξουσίου τῆς Ἰταλίας ἔχει τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὰς συνδιασκέψεις τοῦ συνεδρίου.

«Τὸ συνέδριον προσκαλεῖ τὴν Ὑψηλὴν Πύλην νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῆς Ἑλλάδος περὶ διευθετήσεως ὁρίων ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Ἠπείρῳ· εἶναι δὲ γνώμης ὅτι ἡ διευθέτησις αὕτη δύναται νὰ παρακολουθήσῃ τὴν κοιλάδα τοῦ Σαλαμβριᾶ (ἀρχαίου Πηνειοῦ) ἐπὶ τῆς πρὸς τὸ Αἰγαῖον χώρας, καὶ τὴν τοῦ Καλαμᾶ ἐπὶ τῆς πρὸς τὸ Ἰόνιον πέλαγος.

»Τὸ συνέδριον ἔχει τὴν πεποίθησιν ὅτι τὰ ἐνδιαφερόμενα μέρη θὰ κατορθώσωσι νὰ συμφωνήσωσιν. Ἐν τούτοις πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἐπιτυχίας τῶν διαπραγματεύσεων αἱ δυνάμεις εἰσὶν ἕτοιμοι νὰ προσενέγκωσι τὴν ἄμεσον αὐτῶν μεσολάβησιν παρὰ τοῖς δυσὶν ἐνδιαφερομένοις».

Ὁ πρῶτος πληρεξούσιος τῆς Ἰταλίας ἐπιθυμεῖ νὰ προσθέσῃ εἰς τὰ τοσοῦτον εὐγλώττως ὑπὸ τοῦ κ. Βάδδιγκτων ἀναπτυχθέντα ἐπιχειρήματα ὀλίγας λέξεις πρὸς ὑποστήριξιν προτάσεως τὰ μάλιστα ἐνδιαφερούσης εἰς τὰ συμφέροντα τῆς εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης. Ὅπως τὸ τοῦ συνεδρίου ἔργον παρέχῃ πιθανότητας διαρκείας, δέον νὰ ἐξαφανισθῶσιν ὅσον οἷόν τε τὰ αἴτια μελλουσῶν ῥήξεων. Περιττὸν ὑπομνῆσαι ἐνταῦθα τὰς οἰκτρὰς περιπλοκὰς, ὅσαι ἐσχάτως μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος ἀνεφύησαν. Δέον νὰ γένηται σκέψις περὶ τοῦ μέσου τοῦ προλαβεῖν διὰ τὸ μέλλον κινδύνους. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο δέον νὰ ἐνδιαφέρῃ τὴν Τουρκίαν ἔτι μᾶλλον ἢ τὰς ἄλλας δυνάμεις. Μετὰ τὰ οἰκτρὰ γεγονότα, ὧν θέατρον ἐγένετο ἐσχάτως ἡ τοῦ Αἵμου χερσόνησος, ἡ Τουρκία θὰ αἰσθάνηται βεβαίως διάπυρον πόθον εἰρήνης καὶ ἡσυχίας. Ἐπιτρέπεται δὲ ν' ἀμφιβάλλωμεν ὅτι εἶναι δυνατὸν ν' ἀποκαταστῇ εἰλικρινὴς συνεννόησις μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος, ἄνευ παραχωρήσεών τινων εἰς τοὺς πόθους τῆς τελευταίας ταύτης. Ἡ κυβέρνησις τοῦ βασιλέως καὶ τὸ ἰταλικὸν ἔθνος πολὺ λαμβάνουσι τὸ διαφέρον εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, καὶ οἱ τῆς Ἰταλίας πληρεξούσιοι ἑρμηνεῖς γίνονται τῶν αἰσθημάτων τούτων, ἀπευθύνοντες εἰς τοὺς πληρεξουσίους τῆς Τουρκίας φιλικὴν ἐπίκλησιν κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς ἄρτι ὑποβληθείσης εἰς τὸ συνέδριον προτάσεως.

Ὁ πρόεδρος λέγει ὅτι ἡ πρότασις αὕτη ἐξετασθήσεται ταὐτοχρόνως τῷ 15 ἄρθρῳ τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Ἡ Α. Γ. Υ. φρονεῖ ὅτι δέον νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν ψῆφον τῆς ὑψηλῆς συνελεύσεως μετὰ τὴν ὁριστικὴν ψηφοφορίαν ἐπὶ τοῦ ἄρθρου τούτου, τοῦ ἤδη ἀναγνωσθέντος ἐν τῇ ἐνάτῃ συνεδριάσει.

Ὁ πρῶτος ὀθωμανὸς πληρεξούσιος, ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἐν προγενεστέρᾳ συνεδριάσει ἀναγνωσθὲν ὑπὸ τῶν ἀπεσταλμένων τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἔγγραφον, ἀναγινώσκει τὰς ἑπομένας θεωρίας.

« Ἀκούσασα ἡ ὑψηλὴ αὕτη ὁμήγυρις τοὺς ἕλληνας ἀπεσταλμένους ἀπεφάσισε νὰ φυλάξῃ μόνον τὴν δήλωσιν τοῦ κ. Δηλιγιάννη. Ὡς ἐκ τούτου οἱ ὀθωμανοὶ πληρεξούσιοι, ἀναφερόμενοι εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς δηλώσεως ταύτης, παρατηροῦσιν ὅτι ἡ Ἑλλὰς οὐδεμίαν ἐνώπιον τοῦ συνεδρίου διετύπωσε κατὰ τῆς Τουρκίας αἰτίασιν, οὐδὲ κἂν ἐζήτησε νὰ θέσῃ ὡς βάσιν εἰς τὴν παρὰ ταῖς μεγάλαις δυνάμεσιν ἐνέργειαν αὐτῆς οἱανδήποτε ἀρχὴν τοῦ δικαίου, τοῦ διέποντος τὰς σχέσεις δύο κρατῶν, ἀνεξαρτήτων ἀπ' ἀλλήλων. Ὁ κ. ἕλλην ἀπεσταλμένος ἐξέθηκεν ὅτι ἕνεκα τοῦ πλήθους τῶν ἐκ τῶν ὁμόρων ὀθωμανικῶν ἐπαρχιῶν καταγομένων, ὅσοι ὑπάρχουσιν ἐγκατεστημένοι ἐν Ἑλλάδι, τὰ κινήματα, ὧν ἐνίοτε θέατρόν εἰσιν αἱ ὀθωμανικαὶ αὗται ἐπαρχίαι, ἐπιδρῶσι μεγάλως ἐπὶ τὸ βασίλειον τῆς Ἑλλάδος καὶ προκύπτει ἐκ τούτου ἐν ταῖς σχέσεσι

τῶν δύο χωρῶν ἔνστασις, ἥτις θὰ ἐξηφανίζετο ἐὰν ἐδίδετο ἱκανοποίησις εἰς ἃς ἐξέφρασεν εὐχὰς, ἃς θεωρεῖ συμφώνους πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Τουρκίας. Οἱ ὀθωμανοὶ πληρεξούσιοι, ἀσπαζόμενοι τὴν γνώμην τοῦ κ. ἕλληνος ἀπεσταλμένου περὶ τοῦ χαρακτῆρος, ὃν δέον νὰ ἔχωσιν αἱ σχέσεις τῶν δύο κρατῶν, φρονοῦσιν ὅτι ἀδύνατον νὰ ἐξασφαλισθῇ τὸ ποθούμενον τοῦτο ἀποτέλεσμα, ἐφ' ὅσον δὲν ἤθελον ὑποβληθῇ αἱ ἰδέαι, αἵτινες κατὰ τὰ φαινόμενα ὑπηγορεύθησαν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Τὰ κινήματα, περὶ ὧν λόγος ἐγένετο, προῆλθον ἐξ αἰτίων ἀνεξαρτήτων τῆς Τουρκίας. Τὸ 1854 συμπίπτει μετὰ τοῦ κριμαϊκοῦ πολέμου, τὸ δὲ ἄρτι λῆξαν ἦν, ὡς γνωστότατον, τὸ ἀντιστάθμισμα τῶν γεγονότων, ἅπερ ἀνέτρεψαν τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν μέχρι τῶν προθύρων Κωνσταντινουπόλεως, περὶ δὲ τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1866 γνωστὸν πῶς κατηυνάσθη ἅμα τῇ ῥήξει τῶν διπλωματικῶν καὶ ἐμπορικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν. Ἀλλ' εἰ καὶ τὰ κινήματα ταῦτα ἔσχον οὕτω ἀρχὴν πάντη ἀνεξάρτητον τῆς θελήσεως τῆς Τουρκίας, αὕτη οὐχ ἧττον ἔπραξεν πᾶν ὅ,τι ἐξ αὐτῆς ἐξήρτητο ὅπως προφυλάξῃ τὰς ἐπισήμους αὐτῆς μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου σχέσεις ἀπὸ τῶν συνεπειῶν, ἃς ἠδύναντο νὰ ἐπενέγκωσιν αἱ παραπλανήσεις, εἰς ἃς ἡ Ἑλλὰς δὲν ἠδυνήθη ν' ἀντιτάξῃ πάντοτε τὴν ἀπαιτουμένην ἀντίστασιν. Περιττὸν θὰ ἦτο νῦν νὰ ἐπιμείνωμεν πλειότερον ἵνα καταδείξωμεν ὅτι ἡ αἴτησις τῶν ἑλλήνων ἀντιπροσώπων οὐδαμῶς σχετίζεται οὔτε πρὸς ὃν τὸ συνέδριον προτίθεται σκοπὸν, οὔτε πρὸς τὴν καθοδηγοῦσαν αὐτὸ ἰδέαν. Τὸ ἔγκαιρον ἢ κατάλληλον, ὅπερ εὑρίσκουσι πρὸς προσάρτησιν τῶν ἐπαρχιῶν γείτονος κράτους, δὲν εἶναι ἀποχρῶν λόγος. Ἀδύνατον νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἔχει χώραν ἀρκοῦσαν διὰ τοὺς κατοίκους αὐτῆς. Ἡ πανταχόθεν περικλύζουσα αὐτὴν θάλασσα παρέχει αὐτῇ μέσα ἀναπτύξεως ἀπεριόριστα. Ἡ Τουρκία, τὸ καθ' ἑαυτὴν, ἐννοεῖ νὰ διατηρήσῃ τὰς ἐπαρχίας αὐτῆς, ἧς οἱ λαοὶ εἰσιν ἀφωσιωμένοι αὐτῇ καὶ ἀνησυχοῦσιν ἐκ τῆς ἰδέας τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα προσαρτήσεως, ὡς εὔκολον νὰ πεισθῇ τις ἐκ τῶν ὑπ' ἀριθ. 15, 19 καὶ 23 ἀναφορῶν, ὧν ἐπελήφθη τὸ συνέδριον. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς γενικῆς εἰρήνης ἡ Α. Γ. Ὑψ. ὁ πρόεδρος ἐξέφρασεν ἐπὶ τῇ χορηγηθείσῃ εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους ἄλλου κράτους ἀκροάσει τὴν σημασίαν, ἥτις ἔδει ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἑλληνικὴν αἴτησιν· ἀλλ' ἐν τάξει ἰδεῶν μᾶλλον περιωρισμένῃ δὲν πρέπει ἴσως νὰ λησμονηθῇ ἡ ἐπιῤῥοὴ, ἣν μόνον τὸ γεγονὸς τῆς χορηγηθείσης εἰς τὸν κ. ἕλληνα πληρεξούσιον ἀκροάσεως δύναται νὰ ἐξασκήσῃ ἐπὶ τῶν πνευμάτων. Πολλὰ συμπτώματα δίδουσιν εἰς τὴν ἰδέαν ταύτην πραγματικὴν σπουδαιότητα. Ἡ Ἑλλὰς προβαίνει εἰς ἐξοπλισμούς· συνάπτει δάνεια· καὶ οἱ ὀθωμανοὶ πληρεξούσιοι δὲν ἀμφιβάλλουσιν ὅτι αἱ μεγάλαι δυνάμεις θ' ἀπευθύνωσιν εἰς τὸ ἀνακτοβούλιον Ἀθηνῶν συμβουλὰς, δυναμένας νὰ ἐνισχύσωσι τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῆς, ὅπως τηρήσῃ ἀγαθὰς σχέσεις μετὰ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας».

Ὁ πρόεδρος προβαίνει εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ 15 ἄρθρου, παρακαλῶν τοὺς συναδέλφους αὐτοῦ νὰ παρουσιάζωσιν ἐφ' ἑκάστης παραγράφου τὰς σχετιζομένας πρὸς αὐτὴν παρατηρήσεις.

Τὸ συνέδριον τροποποιῆσαν τὸ 15 ἄρθρον μεταβαίνει εἰς τὴν πρότασιν τῶν πληρεξουσίων τῆς Γαλλλίας καὶ Ἰταλίας.

Ὁ κόμης Ἀνδράσσου διακηρύττει ὅτι συναινεῖ εἰς αὐτὴν πληρέστατα.

Ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ ἐπιθυμεῖ πρὶν ἢ τὸ συνέδριον ἀποφασίσῃ περὶ τοῦ ὑποβληθέντος αὐτῷ σπουδαίου ζητήματος, νὰ ὑποβάλῃ παρατηρήσεις τινὰς σκοπὸν ἔχούσας νὰ προλάβωσι πλάνην, ἣν δύναται νὰ γεννήσῃ ἡ δήλωσις τῶν ἑλλήνων ἀντιπροσώπων. Ἡ Α. Ἐξοχότης καταδεικνύει ὅτι ἡ Ἀγγλία ἐπέμεινε πάντοτε παρά τε τῇ Ἑλλάδι καὶ παρὰ τῇ Τουρκίᾳ πρὸς τήρησιν ἀγαθῆς συμπνοίας ἀπαραιτήτου, κατ' αὐτὸν, πρὸς ἀντιστάθμισιν τῆς ἐπιῤῥοῆς τρίτης φυλῆς, ἥτις διαταράξασα τὴν εἰρήνην ἐπήνεγκε τὴν σύνοδον τοῦ συνεδρίου. Τὸ κατ' ἀρχὰς αἱ προσπάθειαι αὗται τῆς Μ. Βρετανίας ὑπεβοηθήθησαν ἀμφοτέρωθεν. Ἀλλ' αἱ δύο χῶραι εἶχον πρὸ αὐτῶν μεγάλην δυσχέρειαν τὸ διαχαραχθὲν τῷ 1831 ἀλλ' ἀνεπαρκὲς καὶ ἀτελὲς ὅριον. Διὰ πάντα ἁρμόδιον πολιτικὸν ἄνδρα τὸ ὅριον τοῦτο εἶναι κίνδυνος καὶ συμφορὰ διά τε τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα. Ὁ σχηματισμὸς αὐτοῦ εἶναι ἐνθάρρυνσις εἰς τὴν λῃστείαν καὶ ἡ λῃστεία ἐπιφέρει κατ' ἀνάγκην ταραχὰς εἰς τὰς ὁμόρους ἐπαρχίας. Ὅτε ἤρξατο ὁ τελευταῖος πόλεμος καὶ οἱ κάτοικοι τῶν παρὰ τὰ ὅρια χωρῶν συνεταράχθησαν, ἡ Ἀγγλία ἀπηύθυνεν εἰς τὴν Πύλην παραστάσεις, ἃς αὕτη εὐμενῶς ἤκουσεν. Ἀλλ' ἡ Α. Ἐξοχότης μετὰ λύπης ἀναγκάζεται νὰ προσθέσῃ ὅτι τὴν φορὰν ταύτην ἡ Ἑλλὰς δὲν ἐπολιτεύθη ὁμοίως. Αἱ καλαὶ τῆς Ἀγγλίας συμβουλαὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ὑπερισχύσωσιν ἐν Ἀθήναις κατὰ τῆς ἐναντίας γνώμης, καὶ σοβαραὶ ἀνεφύησαν δυσχέρειαι. Ἐν τούτοις ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ θεωρεῖ καθῆκον νὰ προσθέσῃ ὅτι ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας δὲν συνεδαυλίσθη ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἥτις τοὐναντίον συμορφουμένη πρὸς τὰς γνώμας τῆς Μ. Βρετανίας ἐμεριμνησε περὶ καταστολῆς αὐτῆς. Ἡ Ἀγγλία ἀπηύθυνεν ἄλλως εἰς Ἀθήνας

τὴν συμβουλὴν τοῦ νὰ μὴ ἐλπίσωσιν εἰς προσκτήσεις χωρῶν. Ἡ Α. Ε. τὰ αἴτια τῆς στάσεως ταύτης ἐπιζητοῦσα φρονεῖ ὅτι ἀποδοτέα εἶναι εἰς τὴν μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου σχηματισθεῖσαν σφαλερὰν ἰδέαν περὶ τῶν ἀρχῶν, αἵτινες θὰ διηύθυνον τὸ συνέδριον. Πεπλανημένη γνώμη ἀπέδιδεν εἰς τὸ συνέδριον τὴν πρόθεσιν περὶ διανομῆς κράτους γεγηρακότος καὶ οὐχὶ περὶ ἐνισχύσεως, ὡς ἔπραξεν ἡ ὑψηλὴ συνέλευσις, ἀρχαίου κράτους, ὅπερ θεωρεῖται ὡς οὐσιῶδες εἰς τὴν τήρησιν τῆς εἰρήνης. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι πολλάκις μετὰ μέγαν πόλεμον γίνονται τροποποιήσεις χωρῶν. Ἡ Τουρκία δὲν εἶναι τὸ μόνον κράτος ὅπερ ὑπέστη ἀπωλείας χωρῶν· καὶ ἡ Ἀγγλία ἀπώλεσεν ἐπαρχίας, εἰς ἃς πολλὴν ἀπέδιδεν ἀξίαν καὶ δι' ὧν τὴν ἀπώλειαν λυπεῖται μέχρι σήμερον. Ἀλλ' εἰς τοιούτους συμβιβασμοὺς δι' ἐκχωρήσεις δὲν δύναται νὰ δοθῇ τὸ ὄνομα τῆς διανομῆς, καὶ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἠπατᾶτο τέλεον περὶ τῶν θεωριῶν τῆς Εὐρώπης. Ἡ Α. Ε. δραττομένη τῆς εὐκαιρίας ταύτης ἀποκρούει τὰς εἰσηγήσεις ὀργάνων τινῶν τοῦ τύπου, χαρακτηρισάντων ὡς διανομὴν τὴν περὶ Βοσνίας καὶ Ἐρζεγοβίνης ἀπόφασιν τοῦ συνεδρίου. Τοὐναντίον ἡ ἀπόφασις ἐλήφθη ὅπως προληφθῇ ἡ διανομή. Πολυάριθμα ἱστορικὰ προηγούμενα δικαιολογοῦσιν αὐτήν. Ἡ Βοσνία ἐγκαταλελειμμένη εἰς ἑαυτὴν ἄνευ στοιχείων ἀγαθῆς κυβερνήσεως, περιστοιχιζομένη ὑπὸ κρατῶν ἀνεξαρτήτων ἢ ἡμιανεξαρτήτων, θὰ ἐγίνετο ἐντὸς ὀλιγίστου χρόνου θέατρον αἱματηρῶν συγκρούσεων. Ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ ἡ Μ. Βρετανία ἐποιήσατο ἐπίκλησιν εἰς δύναμιν γείτονα, ἰσχυρὰν καὶ ἐνδιαφερομένην εἰς τὴν τήρησιν τῆς εἰρήνης. Ἡ Εὐρώπη τὴν αὐτὴν ἀσπαζομένη ἰδέαν ἀνέθηκεν εἰς τὴν Αὐστροουγαρίαν τὴν κατοχὴν καὶ τὴν διοίκησιν τῆς Βοσνίας. Ἡ Α. Ἐξοχότης ὑπομιμνήσκει ὅτι πολλάκις εἴτε ἐν ταῖς ὁμόροις χώραις, εἴτε ἀλλαχοῦ, ἡ αὐτὴ ἐντολὴ ἀνετέθη εἰς τὴν Αὐστρίαν. Ἡ πρωτοβουλία ἄρα τῆς Μ. Βρετανίας οὐδαμῶς ἀποδεικνύει ὅτι εὐμενῶς ἔχει πρὸς διανομήν. Ἐπανερχόμενος εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ λέγει ὅτι οὐδεὶς δύναται ν' ἀμφιβάλῃ περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς χώρας ταύτης καὶ ὅτι τὰ κράτη, ὡς καὶ τὰ ἄτομα, ὅσα ἔχουσι μέλλον, εἰσὶν εἰς θέσιν ὅπως δύνανται ν' ἀναμένωσιν. Ἀλλὰ ταὐτοχρόνως ἡ Α. Ἐξοχότης εἶναι πεπεισμένη ὅτι ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Τουρκία θὰ προβῶσιν εἰς ἐπανόρθωσιν τῶν ὁρίων αὐτῶν, ὅτι ἀποσοβηθήσεται οὕτω αἴτιον διενέξεων καὶ ταραχῶν καὶ ἐξασφαλισθήσεται διαρκὴς εἰρήνη. Ὁ πρῶτος πληρεξούσιος τῆς Μ. Βρετανίας προστίθησιν ὅτι δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ συστήσῃ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου καταναγκαστικὰ μέτρα. Τὸ κατ' αὐτὸν ὁ Σουλτάνος τηλικαύτας ὑποστὰς συμφορὰς ἐστὶν ἄξιος πολλοῦ σεβασμοῦ καὶ συμπαθείας. Φρονεῖ ἐν τούτοις ἡ Α. Ἐξοχότης ὅτι δὲν πρέπει νὰ παραμελη θῇ ἡ εὐκαιρία, ὅπως ἐκφρασθῇ σταθερῷ τῷ τρόπῳ ἡ γνώμη ὅτι ἡ ἐπανόρθωσις ὁρίων θὰ ἦτο πρᾶξις ὑψηλῆς πολιτικῆς, συντελοῦσα εἰς τὴν εὐημερίαν τῶν δύο χωρῶν. Ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ θεωρεῖ τὸ διάγραμμα τὸ προταθὲν ὑπὸ τοῦ κ. πρώτου πληρεξουσίου τῆς Γαλλίας ὡς ἐπιδεκτικὸν συζητήσεως. Ἀλλὰ ποθητῆς οὔσης πρὸ παντὸς ἄλλου τῆς ὁμοφωνίας, ἡ Α. Ἐξ. ἀποσύρει πᾶσαν ἔνστασιν πρὸ τῆς γενικῆς ψήφου τῶν ἄλλων δυνάμεων. Ὁ πρῶτος πληρεξούσιος τῆς Μ. Βρετανίας ἐκφράζει ἐν τέλει τὴν ἐλπίδα καὶ ἔτι μᾶλλον τὴν πεποίθησιν ὅτι δικαία λύσις τοῦ ζητήματος τῶν ὁρίων γενήσεται ἀποδεκτὴ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου.

Ὁ πρίγκηψ Γορτσακὼφ λέγει ὅτι κατ' ἀρχὴν δὲν βλέπει μεγάλην διαφωνίαν μεταξὺ τῆς γαλλικῆς προτάσεως καὶ τῶν ἐπιχειρημάτων, τῶν ὑποβληθέντων ὑπὸ τοῦ πρώτου πληρεξουσίου τῆς Μ. Βρετανίας. Ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ ἀναγνωρίζει, ὡς καὶ ὁ κ. Βάδδιγκτων, ὅτι ὑπάρχει κατεπεῖγον συμφέρον νὰ ἐπέλθῃ ἡ συνεννόησις ἐπὶ τῆς βελτιώσεως τῶν ὁρίων τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου. Ἐκτὸς διαφωνιῶν τινων περὶ τὰς λεπτομερείας ὡς πρὸς τὴν ἀπονομὴν χωρῶν, ἡ ἀρχικὴ ἰδέα εἶναι ἡ αὐτή. Καὶ ἡ Α. Γ. Υ. δίδει τὴν συναίνεσιν αὐτῆς.

Ὁ κόμης Σουβαλὼφ ἐπιθυμεῖ ἵνα ποιήσηται μίαν παρατήρησιν ἐπὶ τοῦ εὐγλώττου λόγου τοῦ κ. πρώτου πληρεξουσίου τῆς Μεγάλης Βρετανίας. Ὁ πρίγκηψ Γορτσακὼφ κατέδειξεν ἐν προηγουμένῃ περιστάσει τὰς εἰλικρινεῖς συμπαθείας, ἃς ἡ Ῥωσσία ἔχει πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν καὶ πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Ἡ Ῥωσσία ἐπιθυμεῖ ταὐτοχρόνως τὰς ἀγαθὰς σχέσεις τῶν δύο ἐθνοτήτων, τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς ὀθωμανικῆς. Ἀλλ' ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ ἐδήλωσεν, ὅτι ἡ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Τούρκων συνεννόησις εἶναι ἀναγκαία πρὸς παρακώλυσιν ἄλλης τινὸς ἐθνότητος, ἐκείνης ἥτις τὸ πρώτιστον ἀποτελεῖ ἀντικείμενον τῶν συνδιασκέψεων τοῦ συνεδρίου, ἤτοι τῆς σλαυϊκῆς φυλῆς ἀπὸ τοῦ νὰ διαταράξῃ τὴν εὐρωπαϊκὴν εἰρήνην. Ὁ κόμης Σουβαλὼφ δὲν δύναται νὰ ἀσπασθῇ τὴν γνώμην ταύτην. Βεβαιοῖ ὅτι οἱ σλαυϊκοὶ λαοὶ δὲν θὰ διαταράξωσι πλέον τὴν εἰρήνην, εὐθὺς ὡς ἡ Εὐρώπη προικοδοτήσῃ αὐτοὺς διὰ θεσμῶν ἐξασφαλιζόντων τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν αὐτῶν καὶ συντελούντων εἰς τὴν εὐημερίαν αὐτῶν. Ἡ Αὐτοῦ ἐξοχότης φρονεῖ ὅτι ἡ νέα αὕτη κατάστασις πραγμάτων καὶ οὐχὶ συνεννόησις τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Τούρκων πρὸς βλάβην τῶν Σλαύων ἔσται τὸ ἐχέγγυον τῆς εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης.

Τῆς προτάσεως τῶν γάλλων καὶ ἰταλῶν πληρεξουσίων ὑποβληθείσης εἰς τὴν ψῆφον τῆς ὑψηλῆς συνελεύσεως, ὁ Καραθεοδωρῆ πασσᾶς διακηρύττει ὅτι δὲν ἔχει γνῶσιν τῆς συναινέσεως τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ εἰς προτάσεις περὶ ἐπανορθώσεως, αἵτινες, ὡς ἐῤῥέθη, ἐγένοντο αὐτῇ προηγουμένως. Ἑπομένως θεωρεῖ καθῆκον νὰ ἐπιφυλάξηται καθ' ὁλοκληρίαν τὴν γνώμην τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου.

Ὁ πρόεδρος λέγει ὅτι ἐν τῇ ἐνεστώσῃ περιστάσει οἱ ὀθωμανοὶ πληρεξούσιοι δικαιοῦνται νὰ ἀπέχωσι καὶ νὰ ἀναμένωσι νέας ὁδηγίας. Ἡ Α. Γ. Ὑψ. παρατηρεῖ ἄλλως ὅτι αἱ δυνάμεις, ἐξαιρέσει τῆς Πύλης, ἧς ἡ συναίνεσις ἐπιφυλάσσεται, ἀποδέχονται ὁμοθύμως τὴν πρότασιν.

Η ΓΥΝΗ

ΕΝ ΤΩι ΔΡΑΜΑΤΙ ΤΟΥ ΒΙΟΥ.

Ὑπὸ Καλλιόπης Α. Κεχαγιᾶ.

(Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε ἀριθ. 33).

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, δύναταί τις νὰ εἴπῃ ἀπαντῶνται μεταξὺ μόνον τῶν ἀνδρῶν, τί δὲ τὸ κοινὸν μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικός; Μήπως ἡ γυνὴ ἐλαττουμένη τοῦ ἀνδρὸς σωματικῶς ὡς πρὸς τὴν ῥώμην δὲν εἶναι ἐνώπιον τῶν ἠθικῶν νόμων ψυχὴ ἐλευθέρα, εἰς τὰς αὐτὰς ὑποκειμένη ἀμοιβὰς καὶ ποινάς; Ἡ ψυχὴ μετέχει ἄρᾳγε γένους; Πρὸς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἃς ἀπαντήσῃ τῆς ἀρχαιότητος ποιητής. Αἱ Ἀθῆναι εἶναι ἐλεύθεραι, οἱ Ἀθηναῖοι ἀπολαύουσι τῶν ἀγαθῶν τῆς ἐλευθερίας, ὁ Ἀναξαγόρας ἀνυψοῖ τὴν ἐπιστήμην, ὁ Σωκράτης ἀναπλάττει τὰ ἤθη, ἡ Ἀκαδημία παρουσιάζει τὸ ἰδεῶδες τοῦ βίου· τίβμως συμβαίνει ἐν τῇ ἱερᾷ τοῦ οἴκου ἑστίᾳ, ἢ μᾶλλον τίς ἡ θέσις τῆς γυναικὸς ἐν τῷ μέσῳ τοσούτων ἀγαθῶν; Ἡ γυνὴ ἐν τῷ δράματι, ἰδοὺ ἡ φωνὴ τοῦ Σοφοκλέους. Τύραννος τῶν Θηβῶν μετὰ μάχην δεινὴν καὶ ἀδελφικὴν ἀλληλοκτονίαν, τῷ μὲν τῶν ἀδελφῶν ὁρίζει τάφον μεγαλοπρεπῆ καὶ δημόσιον, τὸν δὲ καταδικάζει νὰ μένῃ ἄταφος καὶ ν' ἀποβῇ βορὰ τῶν ἁρπακτικῶν ὀρνέων. Ἐνταῦθα ὁ ἀνὴρ ἐξωκειωμένος πρὸς τὴν ἀγρίαν τῶν μαχῶν ὄψιν, δὲν εἶναι ὁ εἰς αἵρεσιν προσκαλούμενος· ὁ πολίτης ἀποδειλιᾷ νὰ παρακούσῃ πρὸς τὴν ἄδικον ταύτην διαταγήν. Καὶ ὅμως πρόκειται ὁ μέγιστος τῶν κινδύνων, ἡ βεβήλωσις τῶν στοργικῶν αἰσθημάτων τῶν τὴν ἱερὰν τοῦ οἴκου ἑστίαν φρουρούντων. Πρὸς τὴν γυναῖκα λοιπὸν ἀτενίζει κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμὴν ἡ ἀνθρωπότης. Αὕτη πρόκειται νὰ προσενέγκῃ ἑαυτὴν θῦμα ὑπὲρ τοῦ ὁσίου. Καὶ ἰδοὺ κόρη αἰδήμων, σεμνὴ, οὐδέποτε τῆς πατρικῆς οἰκίας ἐξελθοῦσα, δειλήμων παρθένος, ἀλλ' εὐσεβὴς θυγάτηρ καὶ ἀδελφὴ, ἐν ἐπιγνώσει τῆς ὁρισθείσης ποινῆς ἐγκολποῦται τὴν τύχην τοῦ μάρτυρος καὶ ἐνώπιον τοῦ τυράννου παριστάμενη ἡ πρότερον δειλὴ καὶ τρυφερὰ κόρη ἀναπτύσσει δύναμιν ἠθικὴν καὶ ψυχικὴν τοσοῦτον ἰσχυρὰν, ὥστε ἐκ βάθρων κλονίζει τὴν τύχην τοῦ τυράννου. Ὅθεν καὶ πρὸς αὐτὸν ἐρωτῶντα αὐτὴν, ἐὰν ἐγνώριζε τὴν διαταγὴν καὶ τὸν ἐπικείμενον ἐπὶ παραβάσει αὐτῆς θάνατον, ἀπαντᾷ·

Ἤδη, τί δ' οὐκ ἔμελλον; ἐμφανὴ γὰρ ἦν!

Πρὸς δὲ τὰς ἀπειλὰς αὐτοῦ ἀντιτάσσουσα τὴν ἠθικὴν αὐτῆς δύναμιν λέγει·

Οὐ γάρ τοί μοι Ζεὺς ἦν ὁ κηρύξας τάδε,
οὐδ' ἡ ξύνοικος τῶν κάτω θεῶν Δίκη
τοιούσδ' ἐν ἀνθρώποισιν ὥρισε νόμους,
οὐδὲ σθένειν τοσοῦτον ᾠόμην τὰ σὰ
κηρύγμαθ', ὥστ' ἄγραπτα κἀσφαλῆ θεῶν
νόμιμα δύνασθαι θνητὸν ὄνθ' ὑπερδραμεῖν.

Εἰς ταῦτα δὲ προσθέτει·

Καίτοι πόθεν κλέος γ' ἂν εὐκλεέστερον
κατέσχον, ἢ τὸν αὐτάδελφον ἐν τάφῳ
τιθεῖσα;

Τίς δὲν αἰσθάνεται τὴν θείαν παρουσίαν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ μεγάλου τούτου τῆς γυναικὸς καθήκοντος, καθ' ὃ οὔτε πολιτικὸς, οὔτε κοινωνικὸς, οὔτε ἐθνικὸς λόγος δύνανται νὰ παρασαλεύσωσι τὸ κῦρος τῶν ἠθικῶν νόμων; Τὸ δρᾶμα ἐτελέσθη τότε καὶ τὸ κατ' ἰδέαν τῆς γυναικὸς ἀμετατρέπτως ἐδημιουργήθη· ὁ δὲ χορὸς ἐπὶ αἰῶνας ὅλους τὴν καθόλου συνείδησιν ἐκπροσωπῶν, ἀνυμνεῖ τὴν μεγάλην ταύτην στιγμὴν τῆς ἐλευθέρας αἱρέσεως τοῦ πρακτέου.

Καὶ ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν ἐν Ἀθήναις τὰ ἤθη ἄρχονται χαλαρούμενα, τὸ δὲ σόφισμα συνταράσσει τὴν ἠθικὴν συνείδησιν, ἴδετε ποίαν θέλει τὴν γυναῖκα καὶ ὁ Εὐριπίδης αὐτὸς ἐν τῷ δράματι τοῦ βίου·

Κατθανεῖν μέν μοι δέδοκται (λέγει ἡ Ἰφιγένεια)· τοῦτο δ' αὐτὸ βούλομαι
εὐκλεῶς πρᾶξαι παρεῖσά γ' ἐκποδὼν τὸ δυσγενές.
Δεῦρο δὴ σκέψαι μεθ' ἡμῶν, μῆτερ, ὡς καλῶς λέγω·
εἰς ἐμ' Ἑλλὰς ἡ μεγίστη πᾶσα νῦν ἀποβλέπει,
κἀν ἐμοὶ πορθμός τε ναῶν καὶ Φρυγῶν κατασκαφαὶ,
τάς τε μελλούσας γυναῖκας ἤν τι δρῶσι βάρβαροι,
μηκέθ' ἁρπάζειν ἐᾶν τὰς ὀλβίας ἐξ Ἑλλάδος,
ταῦτα πάντα κατθανοῦσα ῥύσομαι, καί μου κλέος,
Ἑλλάδ' ὡς ἠλευθέρωσα, μακάριον γενήσεται.
Καὶ γὰρ οὐδέ τοί τι λίαν ἐμὲ φιλοψυχεῖν χρεών·
. . . . . .
. . . . δίδωμι σῶμα τοὐμὸν Ἑλλάδι.

Θύετ', ἐκπορθεῖτε Τροίαν. Ταῦτα γὰρ μνημεῖά μου διὰ μακροῦ, καὶ παῖδες οὗτοι καὶ γάμοι καὶ δόξ' ἐμή.
Βαρβάρων δ' Ἕλληνας ἄρχειν εἰκὸς, ἀλλ' οὐ βαρβάρους,
μῆτερ, Ἑλλήνων· τὸ μὲν γὰρ δοῦλον, οἳ δ' ἐλεύθεροι.

Τί δὲ λέγει πρὸς τὴν σεμνὴν καὶ ὡραίαν ταύτην πρᾶξιν ἡ συνείδησις τῶν ἀνδρῶν, ἡ συνείδησις, λέγω, ἀπηλλαγμένη καιρικῶν προλήψεων καὶ παθῶν;

Ἀγαμέμνονος παῖ (λέγει ὁ Ἀχιλλεὺς), μακάριόν μέ τις θεῶν
ἔμελλε θήσειν, εἰ τύχοιμι σῶν γάμων.
Ζηλῶ δὲ σοῦ μὲν Ἑλλάδ', Ἑλλάδος δὲ σέ.
Εὖ γὰρ τόδ' εἶπας ἀξίως τε πατρίδος·
. . . . γενναία γὰρ εἶ.

Κατὰ τὸ 440 μ. Χ. ἡ ἱστορία παρέχει ἡμῖν σπουδαιοτάτην δραματικὴν ὑπόθεσιν. Παρθένος περικαλλὴς, νοῦς διὰ τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας διαπαιδαγωγηθεὶς, μόνη πρὸς πολλοὺς, ἁγνὴ ἐν τῷ μέσῳ τῆς διαφθορᾶς, ἑστιὰς ἱερὰ τῆς τῶν Ἑλλήνων φιλοσοφίας, ἑκοῦσα προσδέχεται τὸ τραγικὸν τέλος καὶ διὰ τοῦ θανάτου αὐτῆς καθαγιάζει τὰς ἀρχὰς, ὧν ἔπεσε μάρτυς. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς δεινῆς πάλης τῆς παλαιᾶς πρὸς τὴν νέαν θρησκείαν, γυνὴ πρωταγωνιστεῖ εἰς τὸ μέγα ἐκεῖνο βιωτικὸν δρᾶμα καὶ χαρακτηρίζει ἀκριβῶς τὴν σύγχρονον αὐτῇ ἱστορίαν. Ἀλλὰ τί λέγω; Μήπως κατὰ τὴν ἀνάστασιν τῆς φιλτάτης ἡμῶν πατρίδος, αἱ ἡρωΐδες τοῦ Σουλίου, τῆς Μάνης, τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, δὲν παρέσχον ἡμῖν ἀφορμὴν σπουδαίων δραματικῶν ὑποθέσεων, ὧν ἡ ἀνάπτυξις ἀναμένει τοὺς νεωτέρους ἡμῶν ποιητάς; Δὲν ἐγκατέλιπον τότε τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα ὑπὲρ τῆς οἰκογενειακῆς τιμῆς καὶ θρησκείας; Ἃς ὁμολογήσωσι τὰ μαῦρα κύματα, πόσων περικαλλῶν παρθένων καὶ ἡρωΐδων γυναικῶν ὑπῆρξαν ὑγροὶ τάφοι! Τοιαῦτα εἰσὶ τὰ σημεῖα τοῦ καθόλου ἀνθρωπίνου βίου, ἐξ ὧν συναποτελεῖται τὸ μέγα τοῦ βίου δρᾶμα.

Ἐνταῦθα ὑπάρχει ἀληθὴς ζωὴ καὶ κατὰ ταύτας μόνας τὰς περιστάσεις ἀποκαλύπτεται ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς. Ὁ βίος λοιπὸν μόνον, κατὰ τὸν προτεθέντα ὁρισμὸν, παρασκευάζει τὸ ἄτομον καὶ διακρίνει αὐτὸ τῆς ζωῆς τοῦ ὄχλου· διὰ τοιούτου βίου ἀνυψοῦται ἡ ἀνθρωπότης, ἀναπλάττεται τὸ κατ' ἰδέαν, παρασκευάζεται τὸ πρότυπον τοῦ μέλλοντος βίου, πρὸς ὃ ἐνατενίζουσιν αἱ εὐγενεῖς ψυχαί. Ὅπως δὲ κατὰ τὴν παρ' ἡμῖν κοινωνίαν, καθ' ἣν ἐλλείπει ἡ βιωτικὴ ἐκείνη ἁρμονία, παρασκευασθῇ βίος ἄξιος τοῦ βιωτικοῦ δράματος εἶναι ἀνάγκη καὶ ἀνάγκη ἀπαραίτητος νὰ προσκληθῇ καὶ τὸ ἕτερον ἥμισυ τοῦ ἀνθρώπου, ἡ γυνὴ, παρασκευαζομένη διὰ καταλλήλου ἀγωγῆς καὶ ἀποβαίνουσα ἀπὸ παθητικοῦ ἐνεργὸν ὄν, ἵνα κατὰ πᾶσαν αὐτῆς πρᾶξιν καὶ πᾶν αἴσθημα τὸ κριτήριον ᾖ ἀσφαλὲς κατὰ τὴν διάκρισιν τοῦ πρακτέου καὶ δοξαστέου. Ἐπειδὴ ὅσον καὶ ἂν στολίσωμεν τὴν θέσιν αὐτῆς διὰ τῶν ἐπιπλάστων ἀρετῶν, ὅσον καὶ ἂν παρίσταται ἡμῖν πεπολιτισμένη κατὰ τὴν κοινὴν τῶν ἀνθρώπων ἔννοιαν, δὲν δύναται καὶ δὲν ἔχει τὰ μέσα ὅπως ἐπισφραγίσῃ τὸ ἔργον ὅπερ ἡ ἀνθρωπότης παρ' αὐτῆς προσδοκᾷ, τὴν ἁρμονίαν τοῦ βίου ἐν τῇ ἱερᾷ τοῦ οἴκου ἑστίᾳ. Ἡ γυνὴ λοιπὸν ἐλλείπει κατὰ τὸ μέγα βιωτικὸν δρᾶμα. Παρ' αὐτῆς ζητεῖται ὑπὸ τῶν ἠθικῶν καὶ κοινωνικῶν νόμων πρὸς τὴν οἰκιακὴν καὶ κοινωνικὴν ἁρμονίαν· γνῶσις ἄδολος, ἀκριβὴς καὶ ἀπρόληπτος τῶν καθηκόντων αὐτῆς· διάκρισις ἐλευθέρα τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτῆς βίου, ἐλευθερία σεμνὴ καὶ σεβαστὴ κατὰ τὴν αἵρεσιν τοῦ πρακτέου καὶ ἔρως ἄσβεστος πρὸς τὸ ἀγαθόν.

Ὁσάκις αἱ κοινωνίαι διεκρίθησαν ἐπὶ πολιτισμῷ ἐκτάκτῳ, τότε καὶ τὸ κατ' ἰδέαν τῆς γυναικὸς ἀνεπλάσθη ὑψηλότερον καὶ ἔσχε θαυμασίαν ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τῆς τύχης τοῦ ἀνδρὸς, ὡς τοῦτο μαρτυρεῖ αὐτὴ ἡ ἱστορία.

Ἐπὶ τῆς ὁμηρικῆς ἐποχῆς ἀνεπλάσθη ἡμῖν τὸ κατ' ἰδέαν τῆς Ἰωνίδος, καθ' ἣν διεμορφώθησαν αἱ Πηνελόπαι, Ἀνδρομάχαι κτλ. Ἐπὶ τῆς λαμπρᾶς ποιητικῆς ἐποχῆς τῶν Ἀθηναίων διὰ τοῦ ἐξαισίου κατ' ἰδέαν τοῦ Πλάτωνος ἀνυψοῦται ἡ γυνὴ, ἐξαγνίζεται τὸ αἴσθημα, ὁριζομένου τοῦ θείου ἔρωτος, ὡς δυνάμεως τῇ ψυχῇ ἀπαραιτήτου πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ λατρείαν, ἧς ἄνευ ἐν εἱρκτῇ καταβιοῖ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ κατ' ἰδέαν τοῦτο τοὺς σοφωτέρους καὶ μεγαλειτέρους ἀναπλάττει ἄνδρας κατὰ τὴν ἐπιστήμην καὶ τέχνην. Ἐν Ἰταλίᾳ ἡ φλογερὰ τοῦ Δάντου καρδία, διὰ τῆς Βεατρίκης, τὸ κατ' ἰδέαν τῆς κατ' αὐτὸν γυναικὸς διαπλάττει· δι' αὐτοῦ δὲ διαπαιδαγωγεῖ ἑαυτὸν, ἁγνίζεται, ὑψοῦται καὶ ἀπολαύει τοῦ θεοῦ ἀγαθοῦ· ὑψοῖ τὰς ἰδέας καὶ αἰσθήματα τῆς Ἰταλίας· τὸ δὲ κατ' ἰδέαν τοῦτο σάρκας καὶ ὀστᾶ λαβὸν, παρασκευάζει εἰς τὴν νεωτέραν Ἰταλίαν γυναῖκας, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὗρε καὶ ἡ ἐπιστήμη τὰς μυσταγωγοὺς αὐτῆς. Ἀλλὰ τί λέγω; Δὲν βλέπομεν καθ' ἑκάστην ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν μητέρας οἰκογενειῶν καὶ συζύγους συντελούσας εἰς τὴν ἐξευγένισιν καὶ ἀνύψωσιν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τοῦ οἴκου; ἢ τοὐναντίον ἄλλας ἐξευτελιζούσας καὶ ταπεινούσας τόν τε ἄνδρα καὶ τὸν οἶκον;

Ἡ κοινωνία πρὸς τὴν βιωτικὴν ἁρμονίαν ἔχει ἀναπόδραστον ἀνάγκην τῆς ἐλευθέρας συναρωγῆς τῆς γυναικὸς, γυναικὸς ἐναρέτου ἐν ἐπιγνώσει τοῦ κακοῦ, ἁγνῆς ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἠθοφθόρων θεαμάτων καὶ ἀκουσμάτων, δι' ὧν ὁ κακῶς ἀσκούμενος πολιτισμὸς πολιορκεῖ αὐτήν· γυναικὸς ὡπλισμένης ὑπὸ ὀρθῆς παιδεύσεως καὶ ἐπιστήμης πρὸς τὰ ἐξ ἀγνοίας καὶ φυσικῆς ἀθωότητος κακά· τέλος γυναικὸς ἐνεργοῦ κατὰ τὸν ἠθικὸν βίον καὶ παιδαγωγοῦ πεπειραμένης τῶν κατὰ τὸν οἶκον, ἔνθα κεῖται τὸ μέγα βασίλειον τῶν αἰσθημάσων· ἐπειδὴ φεῦ! ὁ ἀνὴρ δὲν εἶναι συνήθως ὁ προστάτης τῆς γυναικείας ἀρετῆς. Τοιαύτης γυναικὸς ἔχει χρείαν ἡ καθ' ἡμᾶς κοινωνία· πᾶσα δὲ ἄλλη τῆς γυναικὸς ἐκτίμησις εἶναι δεινὴ πλάνη, ἐπειδὴ τὸ μέγα βιωτικὸν δρᾶμα ἐν τῷ οἴκῳ μέλλει νὰ τελεσθῇ.

Δικαίως λοιπὸν καὶ ἡ κοινωνία σύμπασα τὴν προσοχὴν αὐτῆς ἔστρεψε πρὸς αὐτὴν τὴν διαπαιδαγώγησιν καὶ διάπλασιν τῆς γυναικὸς καὶ ζητεῖ νὰ καταστήσῃ τὴν ἀνάγκην αὐτῆς γενναίαν, ἀξιοπρεπῆ καὶ ἀνάλογον πρὸς τὰς νεωτέρας ἀνάγκας τοῦ τε οἴκου καὶ τῆς κοινωνίας. Διὸ καὶ ὁ σκοπὸς σήμερον τῆς γυναικείας ἀγωγῆς διαφέρει τῆς πρό τινων δεκαετηρίδων τῶν μητέρων ἡμῶν. Νῦν ἔχομεν ἀνάγκην γυναικῶν ἀτόμων, ἱκανῶς παρεσκευασμένων πρὸς τὸ βιωτικὸν δρᾶμα. Πρὸς τοῦτο δὲ ἀπαιτεῖται ἐν πάσῃ τοῦ βίου περιστάσει διάκρισις τοῦ ὑπὸ τῆς ἐντολῆς αὐτῆς ἐπιβεβλημένου καθήκοντος. Ἂν παρὰ τῶν ἀνδρῶν ζητῆται τὸ γενναῖον καὶ ἀτρόμητον ἐν τοῖς ἀγῶσιν, ἡ ἀφοσίωσις, ἡ αὐταπάρνησις, ἡ τοῦ πλησίον ἀγάπη εἶναι ἀπαραίτητοι ἀρεταὶ τῇ γυναικὶ, διὰ τούτων σώζεται ὁ οἶκος, ἡ δὲ καρδία τῆς γυναικὸς διδάσκεται τὸ ἐν πᾶσιν εὐσεβεῖν. Ὅπως δὲ ἴδωμεν τὴν γυναῖκα εἰς τὸ ὕψος τοῦτο τῆς ἐντολῆς αὐτῆς, ἀνάγκην ἔχομεν τοῦ κατ' ἰδέαν αὐτῆς ἔν τε τῇ καρδίᾳ καὶ ἐν τῷ νῷ τῶν ἀνδρῶν. Ἀλλ' ἔχει ἀνάγκην καρτερίας ἀσαλεύτου φορᾶς καὶ ἀνενδότου ἐπὶ τοῦ καθήκοντος ἐπιμονῆς. Ἔχομεν ἀνάγκην νὰ ἴδωμεν μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν τὸ κατ' ἰδέαν τῆς γυναικὸς ὑψηλὸν, ἵνα δι' αὐτοῦ ὑψωθῶμεν καὶ συνυψώσωμεν καὶ τὸν οἶκον. Οὕτω δὲ μόνον ὁ βίος τοῦ ἀνδρὸς καλλύνεται, ἡ ἑστία τῶν τέκνων ἁγιάζεται, ἡ μήτηρ ἀναπλάσσεται ὁ πολίτης μορφοῦται!

Ὁ ἄνθρωπος ὅπως ἐννοήσῃ καὶ κρίνῃ περὶ τῆς ἀξίας καὶ ἱκανότητος αὐτοῦ δέον νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰ ἄλλοτε παρ' αὐτοῦ πρὸ πολλοῦ λεχθέντα καὶ γραφέντα· ἄλλως πράττων τοῦτο μόνον ἐπὶ τῶν ἄρτι λεγομένων ἢ γραφομένων οὐδένα ἀνώτερον ἢ κατώτερον ἑαυτοῦ νὰ εὕρῃ δύναται.

Ο ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ

ΩΣ ΥΜΝΟΓΡΑΦΟΣ,

ΚΑΙ Η ΚΑΤ' ΑΥΤΟΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΥΜΝΩΔΙΑ.

(Συνέχεια· ἴδε ἀριθ. 31).

Ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἱεροῦ Δαμασκηνοῦ ἐξάγομεν[1] ὅτι ἐν τῶν πρώτων ἀσματικῶν αὐτοῦ προϊόντων ὑπῆρξεν ἡ Ὀκτώηχος. Κατὰ τοὺς λόγους Ἰωάννου τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων ὁ ἱερὸς Δαμασκηνὸς, ἀκατάβλητος ὁμολογητὴς καὶ μάρτυς ὑπὲρ τοῦ σεβασμοῦ τῶν ἁγίων εἰκόνων, ἔνθους ὅλος ἐκ τῆς θαυματουργικῆς ἰάσεως τῆς ἑαυτοῦ χειρὸς, ἀποκοπείσης ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως, ἀνέμελψε τὴν πνευματικὴν ἐκείνην ᾠδὴν, «Σοῦ ἡ τροπαιοῦχος δεξιὰ θεοπρεπῶς ἐν ἰσχύϊ δεδόξασται», μεθ' ἣν ἐπηκολούθησε σειρὰ ἑτέρων ἱερῶν ἀσμάτων[2]. Ἡ ᾠδὴ αὕτη, «Σοῦ ἡ τροπαιοῦχος δεξιὰ», εἶναι ὁ πρῶτος εἱρμὸς τοῦ α' ἤχου. Ἡ Ὀκτώηχος λοιπὸν εἶναι τὸ πρῶτον ἀσματικὸν προϊὸν τοῦ ἱεροῦ Δαμασκηνοῦ, ὅπερ ἔμελλε νὰ ἐπενέγκῃ καὶ ἐπήνεγκε τὴν μεταβολὴν ἐν ὅλῳ τῷ συστήματι τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας καὶ ὑμνῳδίας. Ἀλλ' ἵνα δυνηθῶμεν νὰ λάβωμεν ἀκριβῆ καὶ σαφῆ ἔννοιαν περὶ τῶν ἀσματικῶν ἔργων τοῦ ἱεροῦ Δαματκηνοῦ καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἐκκλησιαστικῆς ὑμνῳδίας, ἀνάγκη νὰ ἐπιστήσωμεν σύντονον τὴν προσοχὴν εἰς τὸ σύστημα τῆς Ὀκτωήχου, εἰς τοὺς εἱρμοὺς, εἰς τὰ τροπάρια, εἰς τοὺς ἤχους καὶ εἰς τὰ μουσικὰ σημεῖα.

---

[1]) Σ. Μ. Βίον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ συνέγραψαν μὲν καὶ ἄλλοι, ἐνταῦθα ὅμως ἀναφέρεται ὁ συγγραφεὺς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Ἰωάννου, ὃν προέταξε καὶ ὁ Migne ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν συγγραμμάτων τοῦ ἱεροῦ Δαμασκηνοῦ. Patrol curs. compl. tom. 94. σελ. 430—490.

[2]) Λέων ὁ Ἴσαυρος ἐξέδωκε διάταγμα κατὰ τῆς προσκυνήσεως τῶν ἁγίων εἰκόνων, ὁ δὲ ἅγιος Δαμασκηνὸς ἔγραψε καὶ ἐδημοσίευσε λόγους ὑπὲρ τοῦ σεβασμοῦ αὐτῶν. Γνοὺς δὲ τοῦτο ὁ Λέων ἀπεθηριώθη καὶ ἀποστείλας εἰς τὸν χαλίφην τῆς Δαμασκοῦ ἐπιστολὴν, ὑπὸ τοῦ θείου Δαμασκηνοῦ δῆθεν γεγραμμένην, πράγματι δὲ συντεταγμένην ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Λέοντος, συκοφαντεῖ τὸν ἱερὸν Δαμασκηνὸν, ὡς προδοτικῶς ὑπισχνούμενον νὰ παραδώσῃ αὐτῷ τὴν Δαμασκηνόν Τότε ὁ χαλίφης ἐξοργισθεὶς, ἀποκόπτει τὴν προδότιν τοῦ Ἰωάννου χεῖρα, ἥτις ὅμως ἰάθη θαυμασίως. Μετὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο ὁ ἱερὸς Δαμασκηνὸς ἤρξατο συντάττων τὴν Ὀκτώηχον, οὐχὶ βεβαίως πρὸ τοῦ 727 ἔτους.

Ἐν τῇ Ὀκτωήχῳ τοῦ θείου Δαμασκηνοῦ ἕκαστος ἦχος περιέχει ἐν ἑαυτῷ πλήρη ἀκολουθίαν τῆς Κυριακῆς, τουτέστι στιχηρὰ, ψαλλόμενα τῷ σαββάτῳ ἑσπέρας καὶ τῇ κυριακῇ πρωΐ, τουτέστι καθίσματα, ἀντίφωνα, κανόνας, αἴνους καὶ μακαρισμούς· οἱ δὲ κανόνες εἰσὶν ἀναστάσιμοι, σταυροαναστάσιμοι καὶ εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον. Ἐκ τούτων τὰ στιχηρὰ, τὰ οὕτω καλούμενα Ἀνατολικὰ, ἀνήκουσιν εἰς τὸν Ἀνατόλιον τὸν Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχην· καὶ τὰ τρίτα (τὰ λεγόμενα συνήθως ἀπόστιχα) εἰς Παῦλον τὸν Ἀμμορίου· οἱ τριαδικοὶ κανόνες εἰσὶ ποιήματα Μητροφάνους Σμύρνης· τὰ ἕνδεκα ἑωθινὰ τροπάρια τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ σοφοῦ, τὰ δὲ ἕνδεκα ἐξαποστειλάρια Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου. Ἐντεῦθεν ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στιχηρῶν, τῶν τροπαρίων καὶ τῶν εἱρμῶν, τῶν συνιστώντων τὴν Ἑλληνικὴν Ὀκτώηχον, εἰς μὲν τὸν ἱερὸν Δαμασκηνὸν ἀνήκουσι μόνον αἱ τῶν κυριακῶν ἀκολουθίαι καὶ αὗται οὐχὶ πλήρεις, τὰ δὲ ἀνατολικὰ στιχηρὰ, τὰ ἑωθινὰ τροπάρια, τὰ ἐξαποστειλάρια καὶ οἱ τριαδικοὶ κανόνες ἀνήκουσιν εἰς ἄλλους ὑμνογράφους. Ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς χειρογράφοις τῆς ἐν Βιέννῃ βιβλιοθήκης αὐταὶ αἱ ἐπιγραφαὶ τῆς Ὀκτωήχου ἀρκούντως ἀποδεικνύουσι πολλάκις καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς. Ἐν χειρογράφῳ (κώδ. 309), γεγραμμένῳ ἐν ἔτει 1319, ἡ ἐπιγραφὴ καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς Ὀκτωήχου εἶναι τοιαύτη. «Τροπολόγιον, ἤτοι Ὀκτώηχος περιέχουσα τά τε στιχηροκαθίσματα τῶν ὀκτὼ ἤχων, τοὺς μακαρισμοὺς, τὰ ἑωθινὰ καὶ τὴν λοιπὴν πᾶσαν ἀκολουθίαν συνήθως ψαλλομένην. Στιχηρὰ ἀναστάσιμα εἰς τὸ Κύριε ἐκέκραξα, ἦχος α' «Τὰς ἑσπερινὰς ἡμῶν εὐχάς». Ἐν δὲ χειρογράφῳ (κώδ. 307), γεγραμμένῳ ἐν ἔτει 1391, ἐν ἀρχῇ φέρονται μόνον τὰ ἀκόλουθα. «Ὀκτώηχος· τῷ σαββάτῳ ἑσπέρας εἰς τὸ Κύριε ἐκέκραξα, στιχηρὰ ἀναστάσιμα, κτλ». Ἐν ἑτέρῳ δὲ χειρογράφῳ κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Λαμβεσίου οὐχὶ πολὺ ἀρχαίῳ (κώδ. 308), ἐν ἀρχῇ εἰσιν ἐπιγεγραμμένα ταῦτα. «Ἀρχὴ σὺν Θεῷ ἁγίῳ τῆς Ὀκτωήχου σὺν τοῖς κεκραγαρίοις καὶ τοῖς ἑωθινοῖς αὐτοῦ· τῷ σαββάτῳ ἑσπέρας εἰς τὸ Κύριε ἐκέκραξα, στιχηρὰ ἀναστάσιμα ἦχος α'. Ἄρχεται ὁ δεξιὸς χορὸς, Κύριε ἐκέκραξα, στιχηρὰ ἀναστάσιμα κτλ[1]. Καθ' ὅλα ταῦτα τὰ χειρόγραφα, καίτοι οὐχὶ διὰ τῶν αὐτῶν λέξεων, ἐκφράζουσιν ὅμως ἓν καὶ τὸ αὐτὸ περιεχόμενον τῆς Ὀκτωήχου, καὶ διὰ τοῦτο ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τῶν ᾠδῶν τῆς Ὀκτωήχου, αἵτινες ἰδίᾳ ἀνήκουσιν εἰς τὸν ἱερὸν Δαμασκηνὸν, αὐτὸ τοῦτο, ὅπερ ἐλέχθη καὶ πρότερον· ὅθεν δικαίως καὶ ὁ Λαμβέσιος συμπεραίνει περὶ τοῦ περιεχομένου τῶν προειρημένων χειρογράφων, ὅτι ταῦτα περιέχουσι τὴν Ὀκτώηχον, ἧς τὸ μέγιστον μέρος ἀνήκει εἰς τὸν ἱερὸν Δαμασκηνόν. Ἡ παρὰ τοῖς Σλάβοις καλουμένη Ὀκτώηχος παρ' ἡμῖν καλεῖται Παρακλητικὴ, ἥτις φέρει τὴν ἀκόλουθον ἐπιγραφὴν, «Παρακλητικὴ σὺν Θεῷ ἁγίῳ περιέχουσα τὴν πρέπουσαν αὐτῇ ἀκολουθίαν», εἰς πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ὅλης ἑβδομάδος συντεταγμένην κατὰ τοὺς ὀκτὼ ἤχους οὐχὶ ὑπὸ μόνου τοῦ θείου Δαμασκηνοῦ, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ Ἰωσὴφ τοῦ Ὑμνογράφου καὶ ἄλλων. Οὕτως ἔν τινι σλαβωνικῇ Ὀκτωήχῳ, ἐκδοθείσῃ τῷ 1603, ἀπαντᾶται ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή. «Ποίημα ἐν μέρει τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Δμασκηνοῦ (730 μ. Χ.), τοῦ μακαρίου Θεοφάνους μητροπολίτου Νικαίας (861), Ἰωσὴφ τοῦ Ὑμνογράφου καὶ Μητροφάνους πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως (ἐσφαλμ. μητροπολίτου Σμύρνης), συνιστάμενον ἐκ τροπαρίων κανόνων κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν εἱρμῶν τοῦ Ἰωάννου καὶ ἀποτελέσαν μετὰ παρέλευσιν ἀπ' αὐτοῦ (τοῦ Δαμασκηνοῦ) ἑκατὸν καὶ τριάκοντα ἐτῶν μίαν βίβλον ἐπὶ τῆς βασιλείας Μιχαὴλ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Θεοδώρας». Ἡ Ὀκτώηχος μετεφράσθη σλαβωνιστὶ ὑπὸ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου τῶν κηρυξάντων τοῖς Σλάβοις τὸν χριστιανισμὸν καὶ κατὰ πρῶτον ἐξεδόθη ἐν μεταφράσει σλαβωνικῇ τῷ 1491, ὑπὸ Θεοδούλου[1]· ἑπομένως, πρὶν ἢ διὰ τοῦ τύπου ἐκδοθῇ ἡ ἑλληνικὴ Παρακλητικὴ, ἧς ἡ πρώτη ἔκδοσις ἐγένετο ἐν Βενετίᾳ τῷ 1523. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω.

Τί δὲ σημαίνουσι τὰ τροπάρια καὶ οἱ εἱρμοὶ, ἐξ ὧν ὁ ἱερὸς Δαμασκηνὸς συνεκρότησε τοὺς κανόνας τῆς ἑαυτοῦ Ὀκτωήχου; Τί σημαίνει αὐτὸς ὁ κανών; Ἰωάννης ὁ Ζωναρᾶς ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῶν ὑπὸ τοῦ θείου Δαμασκηνοῦ συντεθέντων εἰς τὰς κυριακὰς κανόνων οὕτως ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἀνωτέρω ἐρωτήσεις. Κανὼν λέγεται, ὅτι ὡρισμένον καὶ τετυπωμένον ἔχει τὸ ἔμμετρον ἐννέα ᾠδαῖς συντελούμενον. Ὃ δὴ δὲ οὐ δι' ὀργάνου γινομένη, ἀλλὰ διὰ ζώσης φωνῆς ἐναρμονίου ᾀδομένη τῷ Θεῷ. Ὕμνος γάρ ἐστι χαριστήριος καὶ αἴνεσις τῷ Θεῷ. Ἐννέα δέ εἰσιν αἱ ᾠδαὶ, ὅτι τῆς ἐν οὐρανοῖς ἱεραρχίας καὶ ὑμνῳδίας εἰκόνες εἰσί. Καὶ ἄλλως δέ εἰσιν ἐννέα ᾠδαί· διὰ τὸ εἰς τύπον εἶναι τῆς ἁγίας Τριάδος συμβολικῶς καὶ εἰς τιμὴν αὐτῆς ὁρισθῆναι παρὰ τῶν Πατέρων ἀνέκαθεν. Τρισάκις γὰρ τὰ τρία εἰπὼν, τὸν ἔννατον ἂν συνάξεις ἀριθμόν. Ὡς γὰρ τριττῆς ἔχοντα τριάδα τοῦτον τὸν ἀριθμὸν καὶ δι' αὐτῆς συνιστάμενον εἰς τὸν ὕμνον τῆς ἁγίας Τριάδος τοῦτον ἀπέταξαν». Τί δὲ σημαίνει εἱρμός; «Εἱρμὸς λέγεται ὡς ἀκολουθίαν τινὰ μέλους καὶ ἁρμονίας διδοὺς τοῖς μετ' αὐτὸν τροπαρίοις· πρὸς γὰρ τὸ τῶν εἱρμῶν μέλος κἀκεῖνα ῥυθμίζονται καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἀναφερόμενα ἁρμόζονταί τε καὶ ψάλλονται καὶ τῇ ἁρμονίᾳ τοῦ μελῳδήματος ἐκείνου ἀκολουθοῦσιν». Ἐν τῷ ἱεροσολυμητικῷ Τυπικῷ ὁρίζεται σαφέστερον. «Εἱρμός ἐστι τὸ πρῶτον ἐν τῇ ᾠδῇ τροπάριον, καθ' ὃ τὰ λοιπὰ ἁρμόζονται πρός τε τὰς συλλαβὰς καὶ τὰς γραμμὰς, ὅπως οὕτως ᾖ δυνατὸν, ἵνα ψάλλωνται ἐμμελῶς». Τί δὲ λέγεται τροπάριον; «Τροπάρια λέγονται τὰ ὡς πρὸς τοὺς εἱρμοὺς τρεπόμενα καὶ τὴν ἀναφορὰν τοῦ μέλους πρὸς ἐκεῖνα ποιούμενα· ἢ καὶ ὡς τρέποντα τὴν φωνὴν τῶν ᾠδόντων πρὸς τὸ μέλος καὶ τὸν ῥυθμὸν τῶν ᾠδῶν. Εἰ μὴ γὰρ πρὸς ἐκείνου ὃ τῶν αὐτὰ ψαλλόντων φθόγγος εὐθύνοιτο, οὐκ εὔρυθμον ἔσται τὸ μέλος, οὐδὲ ἐναρμόνιον, οὐδὲ μέλος ἂν λέγοιτο, ἀλλ' ἀπηχὲς καὶ ἀνάρμοστον καὶ ἄῤῥυθμον φώνημα[1]».

Περὶ δὲ τῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ συστήματος τῶν μουσικῶν φωνῶν τοῦ ἱεροῦ Δαμασκηνοῦ σημειοῦμεν τὰ ἀκόλουθα. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ὑπῆρχον τρεῖς κύριοι τόνοι, ἢ τρία γένη τόνων, τὸ διατονικὸν, τὸ χρωματικὸν καὶ τὸ ἐναρμόνιον. Τὸ διατονικὸν γένος τῶν τόνων συνίστατο ἐκ τόνων τοιούτων, οἵτινες ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου τοῦ τετραχόρδου μέχρι τοῦ ἄλλου προσανέβαινον δι' ἴσου διαστήματος καὶ ἐξ ὧν δύο μὲν τόνοι ἦσαν πλήρεις, εἷς δὲ ἡμιτόνιον. Τοιαύτη δὲ ὑπῆρχεν ἡ πρόοδος τῶν τόνων δι' ὅλου τοῦ ὀκτατόνου, τουτέστιν ἁπλοῦν καὶ φυσικὸν διάτονον. Ἐν δὲ τῷ χρωματικῷ γένει τὴν σειρὰν τῶν τόνων διέτρεχεν ἡ φωνὴ διὰ δύο ἡμιτόνων, ἔπειτα δὲ δι' ἐλαχίστου τρίτου. Τέλος εἰς τὸ ἐναρμόνιον γένος οἱ μεσαῖοι τόνοι προέβαινον διὰ δύο τεταρτῶν καὶ ἑνὸς τρίτου. Τὰ τρία ταῦτα γένη τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς ὁ Ἀριστείδης[2] χαρακτηρίζει ὡς πρὸς τὸ ἦθος οὕτω. Τὸ μὲν διατονικὸν γένος ἐστὶ σεμνὸν καὶ μεγαλοπρεπὲς, τὸ χρωματικὸν τερπνὸν καὶ βακχικὸν, τὸ δὲ ἐναρμόνιον χαῦνον καὶ παθητικόν[3].

Κατὰ τὰ τρία ταῦτα τῆς μουσικῆς γένη διεμορφώθη ὑπὸ τῶν διαφόρων ἑλληνικῶν λαῶν καὶ διάφορον μουσικὸν μέλος, συνᾷδον πρὸς τὸν χαρακτῆρα τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τὰ μέλη δὲ, ἤτοι αἱ μελῳδίαι, ἐξ ὀνόματος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, εἰς ὃν ἐπεκράτησαν, ὠνομάσθησαν μέλος Δώριον, Ἰώνιον, Φρύγιον καὶ Αἰόλιον. Τὰ κατὰ τὸ γένος τῆς ἐναρμονίου μουσικῆς διαμορφούμενα μέλη διεκρίνοντο διὰ τῆς προθέσεως ὑπὲρ, οἷον ὑπερδώριον, ὑπερφρύγιον, διότι ἐν αὐτοῖς οἱ τόνοι ἀνέβαινον κατὰ δίεσιν (ἤτοι καθ' ἡμίτονον) ἀπέναντι τοῦ πρέποντος. Τὰ δὲ χρωματικὰ διεκρίνοντο διὰ τῆς προθέσεως ὑπὸ, ἐπειδὴ ἐν αὐτοῖς οἱ τόνοι κατέβαινον καθ' ὕφεσιν (=bemol), τουτέστιν αἱ χορδαὶ τῆς λίρας ἦσαν κεχαλαρωμέναι καθ' ἡμίτονον κατωτέρω τοῦ πρέποντος.

Ὁ ἱερὸς Δαμασκηνὸς ἐκ τῶν τριῶν τόνων ἢ γενῶν τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς προείλετο καὶ παρέλαβε μόνον τὰ δύο γένη, τὸ διατονικὸν καὶ τὸ χρωματικόν· ἐκ διαφόρων δὲ εἰδῶν μελῳδίας, ἃς ἀριθμοῦσιν ἕως δέκα πέντε καὶ πλείονας, ἐξελέξατο μόνον ὀκτὼ[1], ἤτοι τὸ Δώριον μέλος, τὸ Λύδιον, τὸ Ἰώνιον (Μιξολύδιον) καὶ τὸ Φρύγιον μετὰ τῶν συγγενῶν αὐτῷ, ἤτοι τῶν κατωτέρω τόνων, οἷοί εἰσιν, ὡς ἐλέχθη, τὸ ὑποδώριον κτλ. Καὶ τὰ μὲν μέλη τοῦ λατινικοῦ γένους ὠνομάσθησαν ἤχοι ὀρθοί, τὰ δὲ τοῦ χρωματικοῦ ἤχοι πλάγιοι[2]. Ὅλος θεόπνευστος καὶ οὐρανίου πνεύματος ἐμφορούμενος ὁ ἱερὸς Δαμασκηνὸς ἐξελέξατο ἐκ τῶν πολυαρίθμων ἑλληνικῶν μελῳδιῶν κατ' ἐξοχὴν τοιαύτας, αἵτινες ἦσαν ἐπιτήδειοι νὰ ἐκφράζωσι τὰ ἐμπρέποντα χριστιανοῖς θρησκευτικὰ αἰσθήματα, καὶ ἐγκατέλιπεν ἐκείνας, αἵτινες ἡδύ-

---

[1]) Βιβλ. Lambesii comm. bibl vindos libr. 5 p. 571—575.

[1]) Βιβλ. Ἀγγελιαφόρος τῆς Εὐρώπης Ῥωσσιστὶ 1819. ἀριθ. 14, 18.

[1]) Ζωναρ. παρὰ Γοάρου Εὐχολογίῳ σελ. 551—552 ἐν ταῖς σημειώσεσιν.

[2]) Ἀριστείδ. περὶ μουσικῆς γ' κεφ. 11.

[3]) Περὶ τῶν τριῶν τῆς μουσικῆς γενῶν Ἀριστείδης ὁ Κυντιλιανὸς ταῦτα λέγει· "Τῆς ἁρμονίας ἑκάστης φυλάττειν τὸ ἴδιον· τῆς Φρυγίου τὸ ἔνθεον, τῆς Λυδίου τὸ βακχικὸν, τῆς Δωρίου τὸ σεμνόν."

[1]) Κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν ἡμετέρων ἐκκλησιαστικῶν μουσικῶν ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων (οἷον τοῦ ἱεροῦ Δαμασκηνοῦ, τοῦ Χρυσάνθου κτλ.) οἱ ὀκτὼ ἐκκλησιαστικοὶ ἡμῶν ἦχοι ἐλήφθησαν ἐκ τῆς ἀρχαίας τῶν Ἑλλήνων μουσικῆς, διὰ τοῦτο καὶ ἀντιστοιχοῦσιν ἀκριβῶς πρὸς τὰ ὅμοια εἴδη ἢ τοὺς τρόπους αὐτῆς. Καὶ ὁ μὲν α' ἦχος ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν Δώριον, ὁ β' πρὸς τὸν Λύδιον, ὁ γ' πρὸς τὸν Φρύγιον, ὁ δ' πρὸς τὸν Μιξολύδιον, ὁ ε' ἢ πλάγιος τοῦ α' πρὸς τὸν Ὑποδώριον, ὁ ϛ' ἢ ὁ πλάγ. τοῦ β' πρὸς τὸν Ὑπολύδιον, ὁ ζ' ἢ ὁ πλάγ. τοῦ γ' ἢ ἄλλως ὁ βαρὺς πρὸς τὸν Ὑποφρύγιον καὶ τέλος ὁ η' ἢ ὁ πλάγ. τοῦ δ' πρὸς τὸν Ὑπομιξολύδιον Βλ. πλείονα περὶ τούτων Χρυσάνθου Θεωρ. τὸ Μέγα καὶ Λεξ. τῆς Ἑλλ. Ἐκκλ. Μουσικῆς ὑπὸ Κυριακοῦ Φιλοξένους. Προλεγ. σελ ι'—ιγ'. Σ.Μ.

[2]) Βλ. παρὰ Δουκαγκ. φυλλ. ἐκ συγγρ. Ἑλλην. περὶ Ἐκκλ. Μουσικ. λέξ. πλάγιος μέσος.

ναντο νὰ διεγείρωσιν αἰσθήματα μηδαμῶς εἰς τὴν χριστιανικὴν σεμνοπρέπειαν ἐμπρέποντα, οἷά ἐστιν ἡ ἐναρμόνιος μελῳδία[1]. Δικαίως ἄρα ὁ θεῖος μελῳδὸς περιωρίσθη εἰς τοὺς ὀκτὼ ἤχους, φοβούμενος μήπως οἱ προσευχόμενοι παρασύρωνται ὑπὸ τῆς ποικιλίας καὶ τῆς συχνῆς τοῦ μέλους μεταβολῆς καὶ φροντίζων, ἵνα ὁ ὡρισμένος τῶν μελῳδιῶν ἀριθμὸς, κατέχων τὴν προσοχὴν εἰς τὰ ἄξια καὶ ἐνταῦτῷ εὐκαταλήπτα δι'ἕκαστον μέλη, διεγείρῃ ὡρισμένα καὶ ἄξια αἰσθήματα. Ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὁ ῥυθμὸς ἐν τῷ ᾄσματι ἠρμόζετο οὕτω πρὸς τὸν ῥυθμὸν τοῦ στίχου ἤτοι τῶν συλλαβῶν, ὥστε ἡ μακρὰ συλλαβὴ ἐξετείνετο διπλασίως τῆς βραχείας. Οὕτως ἔψαλλον οἱ Ἰουδαῖοι, τροποποιοῦντες τὴν φωνὴν κατὰ τοὺς τόνους τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου. Οὕτως ἔψαλλον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες οὕτως ἐγράφη καὶ ἡ Ὀκτώηχος τοῦ θείου Δαμασκηνοῦ.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν ἐγίνωσκον τὴν τριφωνίαν καὶ τὴν τετραφωνίαν. Παρ' αὐτοῖς ὁ χορὸς συνιστάμενος ἐνίοτε ἐξ ἑκατοντάδος καὶ πλειόνων μουσικῶν ἔψαλλεν ἐν μιᾷ φωνῇ ἄνευ τῆς προσθήκης τῶν ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων τόνων[2]. Τοῦτο βλέπομεν καὶ ἐν τῇ Ὀκτωήχῳ τοῦ ἱεροῦ Δαμασκηνοῦ, τουτέστιν ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῇ ὀκτὼ μελῳδίαι ἄνευ ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων τόνων.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν ἀρχαίαν ἐκκλησιαστικὴν ὑμνῳδίαν, ἣν ἐτροποποίησε διὰ τῆς ἑαυτοῦ Ὀκτωχου ὁ θεῖος Δαμασκηνὸς, περὶ ταύτης δὲν ἔχομεν ἀνάγκην λόγων πολλῶν πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι οὐδαμοῦ ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἐκκλησίαις ἐτελεῖτο δι' ὀργάνων[3] ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὑμνῳδία. Ἡ ἀρχαία τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ὑμνῳδία ἦτο πανταχοῦ φωνητικὴ, καὶ ὡς δυνάμεθα πιθανώτερον νὰ εἰκάσωμεν προσήγγιζεν εἰς τὴν φωνητικὴν μουσικὴν τῶν Ἰουδαίων. Εἶναι γνωστὸν ὡσαύτως ὅτι ἡ ἀρχέγονος θεία τοῦ χριστιανισμοῦ λατρεία ἦτο κατ' ἀρχὰς συνηνωμένη μετὰ τῆς ἰουδαϊκῆς καὶ ἐφεξῆς προσέλαβεν εἰς τὸ σύστημα αὐτῆς καί τινα στοιχεῖα ἐκ ταύτης τῆς τελευταίας. Οἱ ἐπιστρέφοντες ὅμως ἐξ Ἰουδαίων πιστοὶ ἦσαν παντὸς εἰδωλολατρικοῦ ἀπεξενωμένοι. «Ἡ βαθεῖα ἀρχαιότης, τὸ φυσικὸν καὶ ἡ μεγαλοπρεπὴς ἁπλότης τῆς ἰουδαϊκῆς ὑμνῳδίας, καθάπερ ἐκφράζεται Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ὤφειλον νὰ δικαιώσωσι τὴν ἐκλογὴν ταύτης διὰ τὴν χριστιανικὴν εὐσέβειαν». Κατὰ δὲ τὴν παρατήρησιν τοῦ ἰδίου Κλήμεντος ἡ ἰουδαϊκὴ ὑμνῳδία εἶχε μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὴν ἑλληνικὴν μουσικὴν τοῦ Δωρίου μέλους, ὅπερ διεκρίνετο τῶν λοιπῶν γενῶν τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς, ἰδίᾳ μάλιστα κατὰ τὴν ἁπλότητα, τὸ σεμνὸν καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν[1]. Γνωστὸν ὡσαύτως, ὅτι τὸ Δώριον μέλος ὑπῆρχε πρὸ πάντων ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἕλλησι χάριν τῶν διακριτικῶν πλεονεκτημάτων αὐτοῦ. Ἐὰν δὲ νῦν εἰς τοῦτο προσθέσωμεν καὶ τὴν παρατήρησιν, ὅτι οἱ προσερχόμενοι ἐκ τοῦ ἐθνισμοῦ εἰς τὸν χριστιανισμὸν ἠδύναντο νὰ τηρήσωσι γνωστὰ ἤδη αὐτοῖς μέλη, ἐν αὐτοῖς δ'ἐξαιρέτως ἐκεῖνο, ὅπερ ἕνεκα τῶν ἰδίων πλεονεκτημάτων εὑρίσκετο ἐγγὺς εἰς τὸ πνεῦμα τῶν χριστιανικῶν ἐννοιῶν καὶ αἰσθημάτων, τουτέστι τὸ Δώριον, δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν τὸ ἀκόλουθον συμπέρασμα περὶ τῆς ἀρχαίας τῶν χριστιανῶν ἐκκλησιαστικῆς ὑμνῳδίας· ὅτι δηλαδὴ αὕτη κατὰ τὸν θεμελιώδη αὐτῆς χαρακτῆρα πανταχοῦ ὑπῆρχεν ὁμοιόμορφος. Ἐν τούτοις τοῦτο λέγοντες, οὐδαμῶς διισχυριζόμεθα ὅτι πανταχοῦ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἔψαλλον ὁμοιομόρφως. Λέγομεν μόνον, ὅτι ἡ ἀρχαία χριστιανικὴ ὑμνῳδία κατὰ τὸν θεμελιώδη αὐτῆς χαρακτῆρα, κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ταπεινόφρονος εὐλαβείας καὶ τῆς εὐλαβοῦς ἀγαλλιάσεως καὶ χαρᾶς, πανταχοῦ διετέλει οὖσα ἡ αὐτὴ καὶ ἀπαράλλακτος.

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησιαστικῇ ὑμνῳδίᾳ τὰ ἐν τῇ χρήσει τῆς κοινῆς θείας λατρείας ᾄσματα ἐκρατοῦντο ἐν τῇ μνήμῃ καὶ ἀπὸ μνήμης ἐψάλλοντο ἄλλα, προσόμοια ὄντα κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν συλλαβῶν καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς ἐννοίας. Ἐκ τούτου προῆλθεν ἥ τε ὀνομασία καὶ ἡ χρῆσις τῶν εἱρμῶν καὶ τῶν τροπαρίων, τῶν ἰδιομέλων ᾀσμάτων καὶ τῶν προσομοίων στιχηρῶν. Τὰ πρῶτα συνίστων τὸ πρότυπον διὰ τὰ τελευταῖα ἔν τε τῇ ὑμνῳδίᾳ καὶ τῷ συστήματι. Ὁ τρόπος οὗτος τοῦ ψάλλειν ἐνέπρεπεν ἰδίᾳ ἐν τῷ καιρῷ, καθ' ὃν ἐν ταῖς κοιναῖς ἐκκλησιαστικαῖς συνάξεσιν οἱ χριστιανοὶ συνέψαλλον πάντες, ὅσοι παρῆσαν ἐν τῇ ἐκτελέσει τῆς θείας λατρείας. Προφανῶς ὁ τρόπος οὗτος ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς ἁπλότητος. Ἡ ἁπλῆ αὕτη ἐκκλησιαστικὴ ὑμνῳδία διετηρεῖτο ἐπὶ μακρὸν παρὰ τοῖς ἀναχωρηταῖς, οἵτινες διετέλουν ἀείποτε τῆς ἁπλότητος καὶ τῆς ἱερᾶς ἀρχαιότητος ζηλωταί. Τοῦτο γίνεται καταφανὲς ἐξ ὅσων ἱστοροῦσι περὶ τῆς τῶν ἀναχωρητῶν ἐκκλησιαστικῆς ὑμνῳδίας ὁ Θεοδώρητος[1], ὁ Κασσιανὸς[2] καὶ ὁ Παλλάδιος[3]. Τοῦτο ἐξάγεται καὶ ἔκ τινος διαλόγου τοῦ ἀββᾶ Παμβὼ μετὰ τῶν μετ'αὐτοῦ συνασκουμένων μαθητῶν ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Νιτρίας. «Ἀββᾶ, ἔλεγεν ὁ μαθητὴς, ἡμεῖς ἐν ἀδρανείᾳ διάγομεν τὰς ἡμέρας ἡμῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ ταύτῃ, μήτε ᾠδὰς, μήτε τροπάρια ᾄδοντες. Ὅτε ἀπῆλθον εἰς Ἀλεξάνδρειαν, εἶδον αὐτόθι τὸν τύπον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνῳδίας καὶ ἐλυπήθην ἐγκαρδίως, ὅτι ἡμεῖς στερούμεθα τῆς τοιαύτης ὑμνῳδίας». Ὁ ἀββᾶς ἀπεκρίνατο αὐτῷ. «Ἀλλοίμονον, τέκνον μου! Ἐλεύσονται ἡμέραι, καθ' ἃς οἱ μοναχοὶ ἐγκαταλείψουσι τὴν στερεὰν τροφὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκζητήσουσι φωνὰς καὶ ὑμνῳδίας. Ὁσάκις ἡμεῖς παριστάμεθα ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ ὀφείλομεν ἵστασθαι μετὰ κατανύξεως βαθείας, καὶ οὐχὶ μετ' ἀλαζονείας. Οἱ μοναχοὶ δὲν ἐξῆλθον εἰς τὴν ἔρημον διὰ νὰ ᾄδωσιν ᾄσματα μελῳδικὰ, νὰ ῥυθμίζωσιν ἤχους καὶ φωνὰς, νὰ σείωσι τὰς χεῖρας καὶ νὰ κροτῶσι τοὺς πόδας[1]». Διὰ τῶν τελευταίων τούτων λόγων ὁ ἀββᾶς δείκνυσι σαφῶς τὰ διάφορα σωματικὰ κινήματα τῆς ὀργανικῆς ὑμνῳδίας[2], ἅτινα φαίνεται ἤρξαντο νὰ εἰσάγωνται κατὰ τόπους καὶ εἰς τὴν φωνητικὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν καὶ ὑμνῳδίαν. Ὁ ὅσιος ἀββᾶς ἀναμφιβόλως εἶχεν ὑπ'ὄψιν κυρίως τοὺς Μελετιανοὺς, οἵτινες καὶ ἐπὶ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου (τελευτήσαντος τῷ 370, τοῦ δὲ ὁσίου Παμβὼ τῷ 390) ἐν ταῖς συνάξεσιν αὐτῶν μετεχειρίζοντο ὑμνῳδίαν θορυβώδη καὶ λίαν ἐπιτετηδευμένην, ἐφ' ᾧ καὶ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἐξηλέγχθησαν. Ἐπὶ τοῦ μακαρίου Αὐγουστίνου, ὀλίγον βραδύτερον τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, ἀνεφάνησαν ἐν τῇ Ἀφρικῇ οἱ Δονατισταὶ, οἵτινες ἐποίουν ἔτι πλείονας ἀταξίας διὰ τῶν θορυβωδῶν ᾀσμάτων αὐτῶν, διὸ πικρῶς ἐμέμφθη αὐτοὺς ὁ τῆς Ἱππῶνος ἱεράρχης (ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος). Ὁ ὅσιος Παμβὼ ἐξακολουθῶν παραιτέρω λέγει, ὅτι μέλλουσιν ἀναφανῆναι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἄνδρες, οἵτινες θέλουσι

---

[1]) Forkels geschichte d. th. 1 f. 230 250. 346. [2]) βλ. Θεωρ. Μουσικῆς σελ. 330—332. [3]) Ὁ συγγραφεὺς τῶν *quæstionum ad Orthodoxos*, ἐν ᾧ τινες ἀναγνωρίζουσι τὸν ἅγιον μάρτυρα Ἰουστῖνον, λέγει. "Τὸ ᾄδειν δι' ἀψύχων ὀργάνων καὶ συρίγγων ἐμπρέπει παισὶν, εἰς ἔννοιαν μηκέτι ἐλθοῦσιν (ἤτουν Ἰουδαίοις). Διὰ τοῦτο οὐκ ἐπιτρέπεται ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἡ δι' ὀργάνων χρῆσις τῆς ὑμνῳδίας, ὡς καὶ πᾶν τοῖς ἀτελέσι τὸν νοῦν ἁρμόδιον, ἀλλ' ᾄδειν προσήκει ἁπλῶς". πρβ. Ἀρνόβ. l. viii. κατ'ἐθνικῶν. Ὁ δὲ ἱερὸς Χρυσόστομος ἔγραφεν. "Ὁ Θεὸς ἐπέτρεψε τοῖς Ἰουδαίοις τὴν τῶν ὀργάνων χρῆσιν, ἕνεκα ῥαθυμίας καὶ τῆς ἀμορφώτου αὐτῶν αἰσθήσεως. Ἐβούλετο δὲ διὰ τούτου ὑποβοηθῆσαι τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν καὶ ἀφελκύσαι αὐτοὺς τῶν εἰδώλων· ἀλλά γε νῦν ἀντὶ δι'ὀργάνων ηὐδόκησε δοξολογεῖσθαι διὰ τοῦ σώματος" (ἤτοι δι'ἀνθρωπίνης φωνῆς). Ὁμιλ. εἰς ψαλμ. 144. 149. Ὁμ. δ' εἰς Ἀντιοχ. Ἰσίδωρος δὲ ὁ Πηλουσιώτης καὶ Θεόδωρος (ἐν ψαλμ. 49), συνῳδὰ πρὸς τὸν θεῖον Χρυσόστομον, λέγουσιν, ὅτι τὰ ὄργανα ἐπετράπησαν τοῖς Ἰουδαίοις, ἵνα ἀπομακρύνωσιν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν θορυβωδῶν τῶν ἐθνικῶν ἑορτῶν. Πρβ. Dissert. de s. hymn. usu. 1765. §. 29. Κατὰ δὲ τὸν θ' αἰῶνα ὁ Ἀμμαλάριος βιβλ. γ' περὶ Ἐκκλ. καθηκ. ἔγραφεν, ὅτι ἐπ'αὐτοῦ οἱ ψάλται ἔψαλλον οὐχὶ ἐν κυμβάλοις ἢ ἐν λύρᾳ, οὐχὶ ἐν κιθάρᾳ, οὐδὲ ἐν ἄλλοις οἱοισδήποτε ὀργάνοις μουσικοῖς, ἀλλ'ἀνύμνουν τὸν Θεὸν ἐν πνεύματι. Καὶ ὁ κατὰ τὸν ιβ' μάλιστα αἰῶνα ἀκμάσας Θωμᾶς ὁ Ἀκινάτης λέγει (Summ. Theol. quæst. 95, art. 2). "Ἡ ἡμετέρα (ἡ δυτικὴ δηλονότι) Ἐκκλησία δὲν παραδέχεται ὄργανα μουσικὰ, οἷά εἰσιν ἡ κιθάρα καὶ τὸ ψαλτήριον, ἵνα μὴ φανῇ ἰουδαΐζουσα. Προσέτι δὲ, διότι τὰ ὄργανα ταῦτα μᾶλλον χαυνοῦσιν τὴν καρδίαν ἢ διεγείρουσιν αὐτὴν πρὸς τὴν ἀρετήν. Ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ ἦσαν ταῦτα ἐν χρήσει, διότι τότε τὸ ἰουδαϊκὸν ἔθνος ἦτο ἀμόρφωτον καὶ σαρκικόν".—Κωνσταντῖνος ὁ Κοπρώνυμος περὶ τὸ 750 ἀπέστειλεν ὡς δῶρον ὄργανον μουσικὸν εἰς τὸν Πιπῖνον βασιλέα τῶν Φράγκων, ἀλλ'ἄγνωστον πρὸς τίνα σκοπόν· ἴσως, ἵνα χρησιμεύσῃ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς θείας λατρείας. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Δουγδούνου, ἧς πρῶτοι ἐπίσκοποι ἐχρημάτισαν ὁ Ποθεινὸς, ὁ Εἰρηναῖος κλπ. μαθηταὶ τῶν Πατέρων τῆς Ἀνατολῆς, δὲν παρεδέχετο τὴν ῥωμαϊκὴν μουσικὴν μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων. Morezohl. Liturgia sacra s. 89.

[1]) Κλήμ. Ἀλεξ. Στρωμ. ς', κεφάλ. 6', §. 88. "Τῆς μουσικῆς παράδειγμα ψάλλων δμοῦ καὶ προφητεύων ἐκκείσθω Δαβὶδ ὑμνῶν τὸν Θεὸν ἐμμελῶς. Προσήκει δὲ εὖ μάλα τὸ ἐναρμόνιον γένος τῇ δωριστὶ ἁρμονίᾳ καὶ τῇ φρυγιστί τὸ διάτονον, ὥς φησιν Ἀριστόξενος· ἡ τοίνυν ἁρμονία τοῦ βαρβάρου ψαλτηρίου τὸ σεμνὸν ἐμφαίνουσα τοῦ μέλους ἀρχαιοτάτη τυγχάνει.

[1]) Ἐκκλ. Ἱστ. κεφ. ιζ'. [2]) Instit. 2, 5. [3]) Λαυσαϊκὸν §. 7.

[1]) Γεροντ. ἤτοι πατερικόν. Gerbert. de cantu sacro. t. 2. [2]) Χειρονομεῖν, χειροσείειν, σείειν χεῖρας παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἐσήμαινε διάφορα κινήματα τῆς δεξιᾶς χειρὸς, διὰ τῆς συστολῆς τῶν δακτύλων, διὰ τῆς ἀνυψώσεως καὶ καταβιβάσεως αὐτῆς διηύθυνε τὸ μέλος ὁ πρῶτος ἐν τοῖς ᾄδουσιν. Ὁ πρῶτος οὗτος ἐν τῇ ὀργανικῇ μουσικῇ ἵστατο ἐπὶ τόπου ὑψηλοτέρου, ἔχων ἐν ὄψει ἅπασαν τὴν ὀρχήστραν· διὰ τοῦτο καὶ ἐκαλεῖτο μεσόχορος, κορυφαῖος. Αὐτὸς ἔδιδε τὸν χρόνον καὶ τὸν ῥυθμὸν ἐνίοτε διὰ τῶν χειρῶν, ἐνίοτε δὲ διὰ τῶν ποδῶν καὶ ἄλλοτε δι' ὀργάνου· διὰ τοῦτο καὶ ἐκαλεῖτο ποδοψόφος, χειρονόμος κτλ. Ἐκράτει δὲ καὶ σιδηρᾶ κρόταλα (κρουπέζια, κρούπαλα, κρούπεδα, *pedicula, scabella*), ἵνα ἰσχυρώτερον κτυπῶσι τὸν χρόνον καὶ ῥυθμὸν τοῦ μέλους.

διαφθείρει τὰς ἁγίας Γραφὰς διὰ τῶν σοφιστικῶν αὐτῶν φρονημάτων καὶ συγγράψουσι βιβλία «κατὰ τὰ θελήματα αὐτῶν». Ἐν τούτοις ὁ ὅσιος προβλέπει πως τὴν διαφθορὰν τῆς ἐκκλησιαστικῆς διδασκαλίας καὶ ὑμνῳδίας, ἣν ἐπεισάξουσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν πρὸ πάντων οἱ αἱρετικοί. Τὴν γνησίαν τοῦ ὁσίου Παμβὼ περὶ ὑμνῳδίας ἔννοιαν διεσαφήνισεν ἕτερος πατὴρ, ὁ ἅγιος Νεῖλος, κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα. «Τὸ ᾄδειν ὁμοφώνως, λέγει, καὶ αἰνεῖν Κύριον τὸν Θεόν, ἐστὶν ἔργον καλὸν καὶ λίαν ἐμπρέπον, ἔξω ὅμως τοῦ μέτρου ἀνακράζειν ἐν καιρῷ τῆς εὐχῆς εἶναι ἀνάρμοστον τῷ μοναχῷ, οἱ δὲ συστήσαντες τὴν τάξιν τῶν προσευχῶν λίαν ἀπρεπὲς τοῦτο ἐθεώρησαν». Αἱ ὧραι καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ᾄσματα, λέγει ὁ ἅγιος Βαρσανούφιος, ἀκμάσας ἐν τῷ ϛ' αἰῶνι, συνέστησαν διὰ τῆς παραδόσεως καὶ κατηρτίσθησαν συνετῶς πρὸς ὁμοφροσύνην τῶν πιστῶν καὶ τῶν διαγόντων κοινοβιακὸν βίον. Ἰδίως ὅμως οἱ ἀναχωρηταὶ οὔτε ὥρας ἔχουσιν, οὔτε ὑμνῳδίαν (τὴν ἐν χρήσει κατὰ τὴν θείαν λατρείαν), ἀλλὰ μόνον ἐργόχειρον, διδασκαλίαν καὶ προσευχήν. Τὸ ἑσπέρας ψάλλουσι δώδεκα ψαλμούς. Ἐν καιρῷ τῆς προσευχῆς ἀνάγκη νὰ ψάλλωσι μόνον διὰ τοῦ νοὸς καὶ οὐχὶ διὰ τῶν χειλέων. Ὁ Προφήτης λέγει, «Κύριε τὰ χείλη μου ἀνοίξεις καὶ τὸ στόμα μου ἀναγγελεῖ τὴν αἴνεσίν σου» (ψαλμ. Ν', 17. Συναξ. Νίκωνος, λόγ. κη'). Τοιουτοτρόπως βλέπομεν, ὅτι οἱ ἐρημῖται πατέρες α') οὐδεποσῶς ἐπεδοκίμαζον τὴν θορυβώδη καὶ μὴ φυσικὴν ὑμνῳδίαν, ἐνῷ τὴν ἁπλῆν καὶ σεμνοπρεπῆ, ἥτις ἐστὶν ἐξωμολογημένης τῷ Θεῷ καρδίας καρπὸς, ἀναγνωρίζουσι καὶ κρίνουσι μάλιστα ἀναγκαίαν καὶ διὰ τοὺς ἀναχωρητὰς αὐτούς· β') οἱ πατέρες διὰ τὴν κοινὴν θείαν λατρείαν ἀνεγνώριζον τὴν ὑμνῳδίαν ἀναγκαίαν καὶ χρήσιμον, ἵνα ἀνυψώσῃ εἰς Θεὸν τὴν διάνοιαν καὶ συνενώσῃ νοῦν καὶ καρδίαν πρὸς εὔτακτον λειτουργίαν τῷ Κυρίῳ, ἀνεγνώριζον δηλονότι τὴν τακτικὴν, τὴν σεμνοπρεπῆ καὶ ἐπιδοκιμαζομένην ὑπὸ τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος ὑμνῳδίαν. (Ἕπεται τὸ τέλος).

Ἄγγλος τις λέγει ὅτι ἑσπέραν τινὰ φιλοξενούμενος παρά τινι ἱεραποστόλῳ ἐν Κανδάβᾳ μιᾷ τῶν νήσων Φιζὶ, ὁ κώδων ἐσήμαινεν. Ἐρωτήσας δὲ ἐπληροφορήθη παρὰ τοῦ φίλου του ὅτι ἦτο τὸ σημεῖον τῆς οἰκογενειακῆς προσευχῆς, ἐκ δὲ τῶν 10,000 κατοίκων τῆς νήσου δὲν ἐγίνωσκε μίαν οἰκίαν εἰς ἣν νὰ μὴ γίνηται οἰκογενειακὴ προσευχή. Αἱ νῆσοι Φιζὶ ἄλλοτε ἦσαν ἐνδιαίτημα ἀνθρωποφάγων.

ΔΙΑΘΗΚΗ

ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΕΩΣ.

Κατόπιν ἑορτῆς δημοσιεύομεν ἀντίγραφον τῆς διαθήκης τοῦ ἀειμνήστου καὶ ἀοιδίμου ἀρχιεπισκόπου Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως. Λέγομεν κατόπιν ἑορτῆς, διότι ἂν ἐλάμβανον ἐγκαίρως γνῶσιν τῆς διαθήκης ταύτης οἱ ἀφ' ἑνὸς ἤδη ἔτους ἅγιοι μακαρίται, πιστεύομεν ὅτι ἤθελον ῥίψει εἰς τὸ πῦρ τὰς ὁποίας συνέταξαν δῆθεν διαθήκας.

Ἰδοὺ τὸ ἀντίγραφον. Χ.

ΔΙΑΘΗΚΗ

ΤΟΥ ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΕΩΣ.

1819 ἀπριλίου 6', ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ν: Κ: Μ:

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὑπερευλογημένον καὶ ὑπερένδοξον.

Ἔν ἔτει τῷ σωτηρίῳ ᾳωε' (1805) μηνὸς ἀπριλίου ἡμέρᾳ 16 ἐπὶ τῆς θεοφρουρήτου βασιλείας τοῦ πανευσεβεστάτου καὶ φιλοχρίστου αὐτοκράτορος πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν Ἀλεξάνδρου τοῦ Α'.

Εὐγένιος ὁ ποτὲ χρηματίσας ἀρχιεπίσκοπος Σλαβηνίου καὶ Χερσῶνος, ζῶν τε ἔτι καὶ νοῦν καὶ φρένας ὑγιῶς ἔχων, διατίθημι τὴν διαθήκην μου ταύτην, ἰδίᾳ χειρὶ γράφων αὐτὴν καὶ καθυπογράφων, ὅπως ἂν ᾖ ἐπὶ παντὸς δικαστηρίου κυρία τε καὶ ἀπαράτρωτος κατὰ τὰ ἐν αὐτῇ διοριζόμενα, ὡς ἑφεξῆς·

α'. Τὰ παρ' ἐμοὶ σωζόμενα δύο πολύτιμα λιθοκόλλητα ἱερὰ ἐγκόλπια, τὰ τὴν πάνσεπτον εἰκόνα τῆς Θεομήτορος παρασταίνοντα, ὧν τὸ μὲν παρὰ τῆς ἀοιδίμου αὐτοκρατορίσσης Αἰκατερίνης τῆς Β', τὸ δὲ παρὰ τοῦ εὐσεβεστάτου αὐτῆς ἀπογόνου τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου τοῦ Α' πανευσπλάγχνως μοι ἐπειχορηγήθησαν, προστεθέντος τούτοις καὶ τοῦ ἐγκολπίου σταυροῦ τοῦ ἐκ σμαραγδίνων λιθαρίων κεκοσμημένου, ὃν ὡς δῶρόν ποτε ἔλαβον παρὰ τοῦ πανεκλάμπρου αὐθέντου Μολδοβλαχίας Ἀλεξάνδρου Ἰωαννίδου, τοῦ

Μαυροκορδάτου, τοῦ Δακῶν προηγεμονεύσαντος, καὶ τὰ τρία ταῦτα κειμήλια ὁμοῦ τὰ ἀφιερόνω εἰς προικισμὸν τῇ νεοσυστάτῳ πολιταρχίᾳ τῆς Ἰονικῆς Ἑπτανήσου ἡγεμονίας, νὰ τὰ μεταχειρισθῇ ἐπὶ συνδρομῇ καὶ συστάσει τῆς ἀνοιχθείσης ἐν αὐτῇ Ἀκαδημίας, καθὼς ἂν ἄριστα οἰκονομήσωσι καὶ διατάσσωσιν οἱ ἐν αὐτῇ ἐπιστατοῦντες καὶ ἐπιτροπεύοντες.

β'. Ἐκ τῶν δέκα χιλιάδων ῥουβλίων, ἅτινα ἀπόκειταί μοι εἰς τὸν ἐν Πετρουπόλει βασιλικὸν πάγκον, διορίζω νὰ δοθῶσιν εἰς τὸ ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει τοῦ Ἄθωνος σχολεῖον, τὸ κατὰ τὸ Βατοπαίδιον ἑστηριγμένον, χίλια ῥούβλια· ὁμοίως δὲ καὶ εἰς τὸ σχολεῖον τὸ ἐν τῇ νήσῳ Πάτμῳ, ἕτερα ῥούβλια χίλια, ὧν ὁμοῦ ἄθροισμα γίνονται ῥούβλια δισχίλια, ἤτοι ῥ. 2,000.

γ'. Διορίζω εἰς τὸν ἐν Κερκύρᾳ περίβλεπτον ναὸν τοῦ ἁγίου καὶ θαυματουργοῦ Σπυρίδωνος χίλια ῥούβλια, ἐξ ὧν διὰ τῆς πιστῆς οἰκονομίας τῶν ἐν αὐτῷ κατὰ καιρὸν ἐπιτροπευόντων, νὰ λαμβάνῃ κατ' ἐνιαυτὸν ῥούβλια πεντήκοντα, ἢ ἑξήκοντα εἴς τις ὁποιοσοῦν ἱεροδιδάσκαλος ἐκκλησιαστὴς, διὰ νὰ κηρύττῃ ἐπ' ἄμβωνος, ἐν δυσὶ τεταγμέναις ἡμέραις τοῦ ἔτους, μίαν εὐαγγελικὴν κατήχητικήν τε καὶ ἠθικὴν ὁμιλίαν, πρὸς ὠφέλειαν πνευματικὴν τῶν πιστῶν τῶν εἰς τὴν ἀκρόασιν συναθροιζομένων· ἀπαραλλάκτως δὲ θέλω νὰ δοθῶσι καὶ εἰς τὴν ἐν Ζακύνθῳ ἐκκλησίαν τὴν ἐπιλεγομένην ἐν τῇ ἄμμῳ, ἐπὶ τῷ αὐτῷ εὐαγγελικῷ ἔργῳ, πρὸς τὸ αὐτὸ τῶν πιστῶν πνευματικὸν ὄφελος· γίνονται καὶ ταῦτα ὁμοῦ ῥούβλια ἅμα δισχίλια, ἤτοι ῥ. 2,000.

δ'. Διορίζω νὰ δοθῶσιν εἰς τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ζωοδόχον ἅγιον Τάφον, καὶ εἰς τὸ ἐν τῷ Σινᾷ ὄρος καὶ εἰς τὴν ἐν Πολτάβᾳ τῆς Ῥωσσίας σεβασμίαν μονὴν τῆς ὑψώσεως τοῦ τιμίου σταυροῦ, καὶ εἰς τὴν ἐν Ταϋγαύρων ὁμοίως τῶν Γραικῶν καὶ ἐκείνην ἐν ἑκάστῳ τῶν εἰρημένων τόπων, ἀνὰ ῥούβλια ἑκατόν· γίνονται καὶ ταῦτα ῥ. 400.

ε'. Εἰς τὸν ἐντιμότατον κύριον Λαυρέντιον Παραμυθιώτην, τὸν νῦν ἐν Βενετίᾳ διάγοντα, ὡς εἰς θεῖον ἐμὸν ἐξ ἀγχιστείας, ἀφίνω ῥούβλια χίλια, ἤτοι ῥ. 1,000.

ϛ'. Εἰς τοὺς τρεῖς αὐταδέλφους Βαλσάμου, υἱοὺς τοῦ ποτὲ Σπυρίδωνος Βαλσάμου, τοῦ χρηματίσαντος ῥαγκιωνάτου τοῦ Κορφῶν γενεραλ Κοερίνου· ὁμοίως δὲ καὶ εἰς τὸν ἐκείνου πρωτεξάδελφον, υἱὸν τοῦ Γεωργίου Βαλσάμου τὸν νῦν ἐν τῷ ῥωσσικῷ στόλῳ τῆς Μαύρης θαλάσσης ὀφφικιάλον καὶ καβαλιέρον, ἀφίνω πεντακόσια ῥούβλια εἰς ἕνα ἕκαστον ἐξ αὐτῶν καὶ γίνονται καὶ ταῦτα ὁμοῦ ῥ. 2000.

ζ'. Εἰς τὸν πιστὸν οἰκονόμον τοῦ ὁσπητίου (ἐὰν ἕως τέλους τοιοῦτος φανῇ) κὺρ Θεοδόσιον Γιανάγκαν, τὸν ἐν τῇ Πετρουπολικῇ ἀκαδημίᾳ τῶν τεχνῶν ἀναγεγραμμένον περιδέξιον ζωγράφον, παρεκτὸς τῶν ἄλλων βοηθημάτων, ὧν παρ' ἐμοῦ ἔλαβεν, ἀφίνω ῥούβλια πεντακόσια ῥ. 500.

η'. Ἐὰν τὰ ἀνωτέρω καταγραφέντα καὶ διορισθέντα ὀκτακισχίλια ῥούβλια ἀφαιρεθῶσιν ἀπὸ τῶν ἐν τῷ βασιλικῷ μπάγκῳ ἀποκειμένων μοι δεκακισχιλίων, τὰ ὑπόλοιπα δισχίλια ῥούβλια διορίζω νὰ μερισθῶσιν εἰς μέρη δύο, καὶ ἐξ αὐτῶν τὰ μὲν χίλια νὰ διανεμηθῶσιν εἰς ἐνδεεῖς καὶ πτωχούς· τὰ δὲ ἄλλα χίλια νὰ ἐξοδευθῶσιν εἰς τὴν κηδείαν μου καὶ εἰς τὸν ἐνταφιασμόν μου ῥούβλια ἅμα δισχίλια ταῦτα, ἤτοι ῥ. 2000 [1].

θ'. Τὰ διάφορα ἀργυρᾶ, ἢ τυχὸν καὶ χρυσᾶ, σκεύη τε καὶ κειμήλια (δείγματα τῆς ἐμῆς ἀφροσύνης καὶ ματαιότητος) θέλω νὰ πωληθῶσιν ἅπαντα, καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν συναχθησόμενα χρήματα νὰ διαμερισθῶσι καὶ αὐτὰ εἰς βοήθειαν πτωχῶν τε καὶ ἐνδεῶν προσώπων, ἐν ἀνάγκαις καὶ στενοχωρίᾳ εὑρισκομένων, κατ' ἀναλογίαν τῆς χρείας των.

ι'. Ἡ λοιπὴ, ἥτις ἂν εὑρεθῇ παρ' ἐμοὶ πραγματικὴ συσκευὴ καὶ περιουσία, ἡ πρὸς οἰκιακὴν διακόσμησιν, καὶ πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ πρὸς περιβολὴν καὶ ἱματισμὸν καὶ ἐνδυμασίαν βαρυτέραν ἢ λεπτοτέραν, ἢ πρός τινας ἄλλας χρήσεις συμβάλλουσα, ἐπιθυμῶ νὰ διαδοθῇ ἡ ῥηθεῖσα πᾶσα συσκευὴ εἰς τοὺς τῆς ἱερᾶς ταύτης Λαύρας τοῦ ἁγίου Ἀλεξάνδρου Νεύσκου ἐπονομαζομένης μοναστὰς, ἀγαπητούς μοι πατέρας καὶ συναδελφοὺς ἀνωτέρους τε καὶ κατωτέρους· γινομένης τῆς διανομῆς ἀναλόγου πρὸς τὴν ἑκάστου τάξιν τε καὶ κατάστασιν, κατὰ τὴν σύνεσιν καὶ κρίσιν ἐκείνου, ἢ ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ὁ πρωτοστάτης καὶ κηδεμὼν τῆς σεβασμιωτάτης μονῆς ταύτης εὐδοκήσῃ νὰ διορίσῃ διαμεριστὰς τῶν τοιούτων καὶ διανομέας.

---

(1) Πρόσθες τούτοις καὶ ἕτερα διακόσια ῥούβλια, τὰ ὁποῖα ἔτι ζῶν ὁ ἀοίδιμος ἔστειλε δῶρον τῷ ἐν Βενετίᾳ διδασκάλῳ Σπυρίδωνι Βλαντῇ.

ιά. Τὰ νῦν ἐμοὶ ὀλίγα βιβλία ἐν ὁποιαδήποτε διαλέκτῳ, ἀποτεθήτωσαν εἰς τὴν ἐνταῦθα βιβλιοθήκην τῆς νευσιακῆς ἀκαδημίας· πλὴν ἂν τύχῃ τι δανεισθέν μοι παρά τισι καὶ μὴ φθάσαν ἀποδοῦναι, τὸ ὁποῖον εὐλόγως πρέπει νὰ ἐπιγραφῇ εἰς τὸν δανείσαντα· ὅσα δὲ χειρόγραφα ἢ φιλοπονήματα ἐμά, ἢ μεταφράσματα ἢ σημειώματα, θέλω νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὸν ἐν Μόσχᾳ διατρίβοντα κύριον Ζώην Ζωσιμᾶν, διδοὺς αὐτῷ ἐξουσίαν σὺν τοῖς αὐταδελφοῖς αὐτοῦ, νὰ τὰ μεταχειρισθῶσι καὶ οἰκονομήσουν ὡς θέλουσιν, ἐκ πείρας ὧν πεπληροφορημένος ὅ,τι προθυμότατα καταγίνονται εἰς ὅτι ἀφορᾷ τὴν τῶν ὁμογενῶν αὐτῶν ἐπίδοσιν[1].

ιβ'. Ἐπιθυμῶ δὲ νὰ γραφῶσιν ἐπὶ τῆς πλακὸς τοῦ τύμβου μου τὰ ἑρεξῆς ἓξ στοιχίδια ταῦτα:

Ἧς ὅθεν; ἐκ γῆς· νῦν δ'αὖ; εἰς γῆν ὧδ'ἐπανῆλθον
εἶτ' ἐπαναστρέψας, λήψομαι ἣν ἔλιπον.
καὶ δὴ, οὐ βροτὸς, ἀλλ' ἑξῆς ἔσομ' ἄμβροτος αἰεί,
εὖτε Θεὸς καλέσει, γῆς ἐπανειρόμενος.
πεύθεαι, ὅς γενόμην; σαυτῷ τί τοδ' ἄρα μελήσει;
ὡς σύ τε τοῖος ἔσῃ, τουτί μέλημ' ἐχέμεν.

Ἐπὶ πᾶσιν ἐξελεξάμην ὡς ἐμὸν ἐπίτροπον καὶ προστάτην τὸν πανιερώτατον ἐν ἱεράρχαις κύριον Ἀμβρόσιον, τὸν μητροπολίτην Νοβογορόδι καὶ Πετρουπόλεως καὶ Συνοδίας πρόεδρον τὸν ξενοδοχήσαντά με καὶ ἀδελφικῶς περιποιησάμενον διὰ τετραετίας ἤδη ἐν τῇ βασιλικῇ ταύτῃ ναυσιακῇ Λαύρᾳ, ἐλπίζων καὶ ἐπιθαρρῶν ὅτι ὡσαύτως ἐπιμεληθήσεται καὶ ὑπὲρ τῆς ἐντελοῦς ἐκπληρώσεως τῆς παρούσης μου διαθετικῆς διατάξεως. Προσέτι δὲ προστρέχω καὶ εἰς σύμπασαν τὴν ἁγιωτάτην διοικήτριαν ῥωσσικὴν σύνοδον, ἐπικαλούμενος ἱκετικῶς καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς ἐπιδοκιμασίαν τε καὶ ἀντίληψιν κατὰ τὸν σκοπόν μου, ἵνα καθὼς προσεδέχθη με ζῶντα, καὶ ἠξίωσέ με τῆς αὐτῆς εὐνοίας καὶ χάριτος, οὕτως ἐμοῦ καὶ τελευτήσαντος μὴ ἀποστρέψῃ τὸ πρόσωπον αὐτῆς ἀπὸ τοῦ παιδὸς αὐτῆς, μηδ'ἐν τῷ μεταστῆναι τῆς ψυχῆς μου ἀπὸ τοῦ ἀθλίου σκηνώματος τῆς μακρᾶς μου παροικίας ταύτης ἐγκαταλίπῃ με, ἀλλ' ἐροδιάσασά με διὰ τῶν εὐπροσδέκτων καὶ θεοπειθῶν αὐτῆς εὐχῶν, ἐπιβεβαιωσάτω καὶ τοὺς ἐν τῇ παρούσῃ μου διαθήκῃ ὅρους τε καὶ σκοπούς, ἵνα ἡ τελευταία μου βούλησις καὶ γνώμη τύχῃ τῆς πληρεστάτης ἐκβάσεως.

Αὕτη ἡ ἐμὴ κυρία καὶ καθολικὴ θέλησις, ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἐνώπιον παντὸς κτιρίου καθεστῶτος ἐπὶ τῆς γῆς· οὕτως ἐγὼ βούλομαι, οὕτως εὐδοκῶ καὶ εὐαρεστοῦμαι, καθὼς αὐτοκινήτως νῦν καὶ ἰδιοχείρως ὧδε γράφω καὶ καθυπογράφω, προσεπικυρῶν τὰ γεγραμμένα καὶ διὰ ἐπιτυπώσεως τῆς σφραγῖδος μου.

Ὁ προχρηματίσας ἀρχιεπίσκοπος Σλαβηνίου καὶ Χερσῶνος, ὁ ταπεινὸς καὶ ἁμαρτωλὸς ὑπὲρ πάντα ἄνθρωπον **ΕΥΓΕΝΙΟΣ**, *ὁ ἐκ προγόνων ἐπονομασθεὶς* **ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ.**

(1) Σημείωσαι ὅτι διάφορα τούτων προέκυψαν εἰς φῶς διὰ τοῦ τύπου ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας καὶ ἐν Βενετίᾳ, φιλοτίμῳ δαπάνῃ τῆς γενναίας αἰθαδελφότητος τῶν αὐτῶν κυρίων Ζωσιμάδων.

ΑΝΑΛΕΚΤΑ.

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΦΩΛΕΩΝ ΤΩΝ ΠΤΗΝΩΝ.

—Ἡ ἐφημερὶς "Νεολόγος τοῦ Ῥουὲν,, ἐδημοσίευσε τὴν ἑξῆς στατιστικὴν, ὅπως ἀποδείξῃ πόσον ἐπιζήμιος ἀποβαίνει εἰς τὴν γεωργίαν ἡ καταστροφὴ τῶν φωλεῶν τῶν πτηνῶν. Κατὰ μέσον ὅρον ἑκάστη φωλεὰ περιέχει 5 ὠὰ ἢ 5 νεοσσούς. Ἕκαστος νεοσσὸς τρώγει καθ' ἑκάστην πεντήκοντα μυίας ἢ ἕτερα ζωύφια, ἡ κατανάλωσις δὲ τῆς τροφῆς ταύτης διαρκεῖ ἐπὶ τέσσαρας ἢ πέντε ἑβδομάδας, ὡς ἐκ τούτου ἐντὸς 30 ἡμερῶν ἑκάστη φωλεὰ καταστρέφει 7,500 ζωύφια. Ἐπειδὴ δὲ ἀπεδείχθη ἤδη ὅτι ἑκάστη μυῖα, μέχρις οὗ αὐξήσῃ, τρώγει καθ' ἑκάστην τοσαῦτα ἄνθη, ὅσα ἰσοδυναμοῦσι πρὸς τὸ βάρος τοῦ σώματός της ἐντὸς 30 ἡμερῶν. ἑκάστη μυῖα θέλει φάγει ἓν ἄνθος, ὅπερ ἤθελε παράσχει μετὰ ταῦτα ἕνα καρπόν. Ὡς ἐκ τούτου ἑνῷ ἑκαστη μυῖα ἐντὸς 30 ἡμερῶν καταστρέφει 30 καρποὺς, αἱ 7,500, τὰς ὁποίας ἤθελε φάγει μία φωλεὰ, καταστρέφουν 225,000 μῆλα, ἀπίδια, ῥοδάκινα κτλ. Ἰδοὺ ὁποία ζημία προέρχεται ἐκ τῆς καταστροφῆς μιᾶς φωλεᾶς. Νομίζομεν δὲ ὅτι ἡ ἀπώλεια 225,000 ὀπωρῶν εἶναι τοιαύτη, ὥστε ὀφείλει ἕκαστος νὰ ἐπιστήσῃ ἐπ' αὐτῆς σπουδαίως τὴν προσοχήν του.

Ὁ ἀνθρωπος δὲν πρέπει νὰ αἰσχυνθῇ ν' ἀνομολογήσῃ ὅτι εἶδεν ἄδικον, ὅπερ ταὐτὸ ὡσανεὶ ἔλεγεν, ὅτι εἶναι σήμερον συνετώτερος ἢ ὅσον ἦν χθές.

Ὁ ὑπεύθυνος Ε. ΠΑΠΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ.

ΤΥΠΟΙΣ ΒΟΥΤΥΡΑ ΚΑΙ Σ/ΑΣ.